

STAN NA 20 lutego 2017 r.

BRUDNOPIS, W OPRACOWYWANIU !!!!!

ŹRÓDLAK Wojciech

Skorowidz ikonografii łódzkiej. (przedmiotowy)

(w dodatku ilustrowanym p.t. „Łódź w Ilustracji” do „Kurierza Łódzkiego”,
24 VIII 1924 – 27 VIII 1939, nr 34)

**>> ostatni opracowany numer „Łodzi w Ilustracji”:
nr 52, z 29 XII 1935 r. <<**

© korzystaj do woli z tych informacji, ale nie zapomnij w odsyłaczu
podziękować; uzupełnienia, korekty i uwagi mile widziane

UWAGA:

**KORZYSTAJ Z PRZYCISKU „PLAN DOKUMENTU”, KTÓRY ZNAJDZIESZ NA
PASKU W GÓRZE EKРАНU (lupa na tle ikony dokumentu), ŻEBY POZNAĆ
OGÓLNIE STRUKTURĘ HASEŁ LUB SZYBKO ODNALEŹĆ POSZUKIWANE
HASŁO.**

WSTĘP

Zasady opisów

1. Na tym etapie pracy skoncentrowano się wyłącznie na zapisach bibliograficznych
2. Informacje pod danym hasłem o instytucji, stowarzyszeniu itp. mają wyłącznie charakter roboczy. Ich rzetelne opracowanie jest zaplanowane na drugi etap prac nad skorowidzem.
3. W zasadzie wszystkie informacje zawarte w opisach pod hasłami pochodzą z podpisów pod zdjęciami opublikowanymi w „Łodzi w Ilustracji”. Jeżeli zostały rozszerzone w oparciu o inne materiały, to wymieniono je w „Bibliografii” danej osoby.
4. Układ i ilość haseł jest odzwierciedleniem odnalezionych fotografii do danego tematu. Inaczej mówiąc: nie ma zdjęcia nie ma hasła !
5. Żółte **podświetlenia** to informacje „do wyjaśnienia” lub „do uzupełnienia”.
6. Opisy zostały tak sformułowane, aby można było dokonać wstępnego wyboru poszukiwanego zdjęcia bez jego oglądania.

7. Tam gdzie było to do ustalenia lub taka informacja została zawarta w podpisie podano dokładne daty wykonania danego zdjęcia.
8. W odniesieniu do placówek łódzkich różnego rodzaju instytucji, stowarzyszeń i organizacji itp. przyjęto jednolitą formę „oddział łódzki” zamiast np. „w Łodzi”
9. W odsyłaczach pod hasłami głównymi („porównaj”) nazwy i nazwiska ujęte w nawiasy kwadratowe oznaczają, że nie pojawiły się na łamach „Łwl”, ale w sposób istotny są związane z danym tematem i warto poszukać informacji w innych materiałach

LITERA „M”

1. MAGISTRAT m. ŁODZI

porównaj: – **FIRMY** – komunalne – Zakład Hodowli Roślin przy Wydz. Gospodarczym Magistratu m. Łodzi, ul. Brzezińska
– Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji m. Łodzi
– Rzeźnia Miejska w Łodzi

– **OSOBY** – **ANDRZEJAK** Edward (przew. Rady), **CHRUSZCZEWSKI** Stanisław (naczelnik Wydz. Zdrowotności Publicznej), **CHWALBIŃSKI** (naczelnik Wydz.), **DMOCHOWSKI** Andrzej (kier. Oddz. Targowiskowego), **ENDELMAN** Filip (prac. Wydz. Oświaty i Kultury), **GODLEWSKI** Mikołaj (prez., 1935–1939), **GODOS** Marian (prac.), **GRABOWSKI** Albin (dr. praw; nac. Wydz. Kontroli), **GRAJNERT** Bronisław (główny skarbnik), **HAJKOWSKI** Zygmunt (prac. Wydz. Oświaty i Kultury), **JAMBROŹ** (pracownik Wydz. Kultury i Oświaty), **JAWORSKI** (sekr.), **JOEL** Aleksander (ławnik w Wydz. Zdrowotności Publicznej), **KRUCZKOWSKI**, **KALINOWSKI** M..... (dyr. Biura Magistratu), **KOZŁOWSKI** K..... (v-ce prez., 1935–193...), **ŁUKASIEWICZ** (dr; Wydz. Przemysłu), **PĄCZEK** (v-ce prez., 1935–1939..), **PRZEŹDZIECKI** Stanisław (nac. Wydz. Przemysłu) **STUŁKOWSKI** Jan (kier. Wydz. Wodociągów i Kanalizacji), **TOMASZEWSKI** Kazimierz (dyr. Wydz. Kultury i Oświaty), **URZĘDOWICZ** (kier. woźnych Magistratu), **WISŁAWSKI** (nac. dzielnicy „Chojny”) **WOJEWÓDZKI** Wacław (inż., komisarz rządowy; przew. Rady), **WRÓBLEWSKI** Edward Marian (kontroler w Wydz. Opieki Społecznej), **WYSZNACKI** Aleksander (nac. Wydz. **Oświaty**)

– **PÓŁKOLONIE LETNIE**
– **PRACOWNIE** – Centralna Pracownia Przyrodnicza w Łodzi
– Centralna Pracownia Robót Ręcznych
– Miejska Pracownia Przyrodnicza
– Miejska Pracownia Psychologiczna
– **RADA MIEJSKA m. Łodzi**
– **RATUSZ w Łodzi**, pl. Wolności
– **SALE** – sala posiedzeń Rady Miejskiej w Łodzi

Adres: ul. Pomorska (1919 – 193...), pl. Wolności (193... – 1939)

BIBLIOGRAFIA:

- [1] JASKULSKI Mirosław, Władze administracyjne Łodzi do 1939 roku. Łódź 2001.
[2] PAKUŁA Rafał, *Działalność architektoniczna Czesława Przybylskiego w Łodzi. Niezrealizowane projekty Teatru Miejskiego* [w parku Kolejowym] i Gmachu Reprezentacyjnego [magistratu na pl. Wolności]; [w:] „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne”, t.
[3] *Laureatami* [Nagrody m. Łodzi mogą być tylko Polacy-chrześcijanie. Wniosek większości [radnych m. Łodzi] o usunięcie urzędników Żydów z Magistratu został uchylony przez przewodniczącego [Rady Miejskiej] – inż. Wacława Wojewódzkiego; [w:] „Kurier Łódzki”, 21 III 1935, nr 79, s. 1
[4] [SZAMBELAN Zdzisław, JANIK Agnieszka], *Początku służby geodezyjnej w Łodzi*. [Katalog wystawy czasowej w Arch. Państwowym w Łodzi; Łódź, czerwiec 2016].

– ogólne

1926

– nr 48, z 28 XI, s. 1: uroczystość nadania władzom Łodzi odznaki 28 pułku właśnie ustanowionej; zdjęcie wykonane w sali posiedzeń Rady Miejskiej przy ul. Pomorskiej (**14.11.1926**)

1934

– nr 48, z 2 XII, s. 4: zbiorowe zdjęcie z naczelników wydziałów, urzędów i biur miejskich oraz kierownikami oddziałów instytucji Zarządu Miejskiego w Łodzi z komisarzem rządowym Łodzi – inż.

Wacławem Wojewódkim

1935

– nr 41, z 13 X, s. 2: wycieczka pracowników Magistratu do Krakowa i na sypanie kopca J. Piłsudskiego na Sowińcu; zdjęcie wykonane na krążgankach Wawelu (ok. 8.09.1935)

1938

– nr 20, z 15 V, s. 3: grupa pracowników Zarządu Miejskiego w Łodzi i ich rodzin na wycieczce do Poznania; zdjęcie wykonane pod pomnikiem Chrystusa Króla (zburzonego przez Niemców podczas II wojny światowej; stał na obecnym pl. A. Mickiewicza; odsłonięty 30 X 1932)

– Referat Wyborczy do Sejmu i Senatu

– Referat Wychowania Fizycznego

1935

– nr 10, z 10 III, s. 5: grupa zawodników konkursu łyżwiarskiego zorganizowanego na lodowisku w parku im. J. Poniatowskiego przez Referat

– Wydziały (według schematu organizacyjnego z19.....)

= I: Zarząd Główny (Sekretariat, Oddz. Personalny, Oddz. Prawny, Oddz. Prasowy, Archiwum Miejskie)

= II: Podatkowy (Sekretariat, Oddz. Podatków Bezpośrednich, Oddz. Podatków Pośrednich, Oddz. Książkowości [!], Oddz. Sekwestracji, Oddz. Prowizoryczny [!])

= III:

= IV: Opieki Społecznej

== Oddz. Opieki Otwartej i Półotwartej
porównaj: – **DOMY** – opieki

, == Oddz. Opieki Zamkniętej

porównaj: – **OSOBY** – **STANCZAK** Stanisław (lek; insp. szpitali miejskich), **WRÓBLEWSKI** Edward Marian (kontroler)

= V: Budownictwa

= VI: Zdrowotności Publicznej (Oddz. sanitarny, Oddz. Szpitalnictwa, Urząd Weterynaryjny, Sekcja Walki z Gruźlicą)

porównaj: – **OSOBY** – **JOEL** Aleksander (ławnik), **CHRUSZCZEWSKI** Stanisław (naczelnik)

= VII: Administracyjno-Gospodarczy (Oddz. Administracji Majątkiem Miejskim, Oddz. Plantacji Miejskich, Oddz. Zaopatrywania, Oddz. Wojskowo-Policyjny)

porównaj: – **FIRMY** – komunalne – Zakład Hodowli Roślin przy Wydz. Gospodarczym Magistratu m. Łodzi, ul. Brzezińska

= Biuro Ewidencji Ludności

patrz: **BIURA** – Biuro Ewidencji Ludności

= Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego

patrz: **KURATORIUM OKRĘGU SZKOLNEGO ŁÓDZKIEGO**

= Kanalizacji i Wodociągów

porównaj: – **FIRMY** – komunalne – Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji m. Łodzi
– **OSOBY** – **STUŁKOWSKI** Jan (kier. Wydziału)

= Miejski Zakład Opiekuńczy

porównaj: **BURSY** – I Miejska Bursa (dla chłopców)

vel Miejskie Zakłady Opiekuńcze

= Oświaty i Kultury vel Kultury i Oświaty

porównaj: – **OSOBY** – **ENDELMAN** Filip, **HAJKOWSKI** Zygmunt, **JAMBROŹ**
(pracownik), **KRUCZKOWSKI**, **TOMASZEWSKI** Kazimierz (dyr.),
WYSZNACKI Aleksander (naczelnik)

= Wydział Plantacji Miejskich

porównaj: – **FIRMY** – komunalne – Zakład Hodowli Roślin przy Wydz. Gospodarczym
Magistratu m. Łodzi, ul. Brzezińska

BIBLIOGRAFIA:

[1] ZALESKI Antoni, Ogrody miejskie w Łodzi.

[w:] „Dziennik Zarządu m. Łodzi, 6 I 1920, nr 1, s.. 5 – 6.

= Wydział Statystyczny

= Wydział Przedsiębiorstw Miejskich

Powstał w roku 193.....

== Oddział Targowiskowy

porównaj: **OSOBY** – **DMÓCHOWSKI** Andrzej (kier; 193...–XII 1937

= Wydział Przemysłu

porównaj: **OSOBY** – **ŁUKASIEWICZ** (dr; prac.), **PRZEŹDZIECKI** Stanisław (naczelnik)

2. MALARZE

Łódzcy i wystawiający w Łodzi.

patrz: – **OSOBY** – **AXENTOWICZ** Teodor **BEHRMAN** A, **BIEŃKOWSKI** S, **BORUCIŃSKI** Michał, **BRZOWSKI** Jerzy (malarz, grafik), **BURDZIŃSKI** Zygmunt, **ĆWIKILIŃSKI** Z, **DOBROWLSKI** Wacław, **ENDE** Karol, **FRASIAK** St, **GILEWSKI** Stanisław, **GREMBECKI** Henryk, **GRUŹEWSKI** Marian, **HANEMAN** M, **HECHT** Józef (miedziorytnik), **HEŁM-PIRGA** Marian, **HIRSZBERŻANKA** F, **HOFMAN** Vlastimil, **HRYŃKOWSKI** Jan Piotr, **HUFNAGŁÓWNA** Gizela, **JEZIERSKA-GOEDDEL** Wanda, **JAMONTT** Bronisław, **KAMIŃSKI** Zygmunt, **KASIŃSKIEGO** Zbigniew, **KIDOŃ** Józef, **KONIEWICZ** Tadeusz, **KOSSAK** Wojciech, **KOSTKA-ZIELIŃSKI** Roman (malarz, grafik), **KOWALSKI** Leon, **KRAUSE** J, **LEMAN** Jerzy (malarz), **LASZENKO** Aleksander, **LAUB** Robert (malarz), **LEMAN** Jerzy, **LITAUER** M, (malarz), **ŁUBIŃSKI** Franciszek (malarz), **MACKIEWICZ** Konstanty, **MALCZEWSKI** Rafał, **MARKOWICZ** Artur, **MEHOFFER** Józef, **MICHALAK** Antoni, **NAWROCKI** Bolesław, **NEUMAN** A, **NOWINA-PRZYBYLSKI** Wacław, **OKUŃ** Edward, **PAWŁOWSKI** A, **PIEŃKOWSKI** Ignacy, **PIETKIEWICZ** Eustachy, **PILCH** H, **PILCH** S, **PIOTROWSKI** Wacław, **PODUSZKO** Zenobiusz, **PUFFKE** Marian, **RACZYŃSKA** Zofia, **RADWAŃSKI** Ryszard, **RYCHTER-JANOWSKA** Bronisława, **SIEMIŃSKI** Mieczysław, **SKOCZYŁAS** Włodzimierz, **SPERSKI** Ary, **SPRUSIAK** Tadeusz, **STABROWSKI** Kazimierz, **STANKIEWICZÓWNA** Zofia, **STEFANOFF**; **STYKA** Adam, **STYKA** Jan, **STYKA** Tadeusz, **SZAŃKOWSKI** Bolesław, **SZWARC** Marek, **ŚLEWIŃSKI** Władysław, **TEODOROWICZ-KARPOWSKA** H, **TERLECKI** A, **TRĘBACZ** Maurycy, **TRZEBIŃSKI** Marian, **UKLEJA** Emil (malarz), **WACHTL** Wilhelm, **WALCZOWSKI** Franciszek, **WIERUSZ-KOWALSKI** Karol, **WIPPEL** Antoni, **WODZINOWSKI** Wincenty, **ZAMOJSKI** Jan, **ZAWADOWSKI** Wacław, **ZIELIŃSKI** Chwalisław, **ŻABICKI** Z, **ŻMURKA** Franciszek.

porównaj: – **GRUPY** – artystyczne – „Ryngraf”

– **ZWIĄZKI** – – Polski Związek Zawodowy Artystów Plastyków w

MANIA [do: DZIELNICE i REJONY MIASTA – Łódź]

3. MANIFESTACJE

porównaj: – DEFILADY
– STRAJKI
– WIECE

– imieniny J. Piłsudskiego (22 marca)

– 1 maja

– Uchwalenia Konstytucji 3 Maja 1791 r.

BIBLIOGRAFIA:

[1] BAŁCZEWSKI Marian, *Pierwsze obchody rocznicy Konstytucji 3 Maja na ziemi łódzkiej* [w Zgierzu]; [w:] „Kultura i biznes”, marzec–kwiecień 2008, nr 41, s. 3:

1929

– nr 19: z 12 V, s. 1 wystąpienie [kogo ?] z okazji 138 rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja; foto wykonane na pl. Katedralnym
s. 3: – defilada [wojskowa ?] na ul. Piotrkowskiej
– ołtarz polowy przy katedrze

– przewrót majowy (12–14 V 1926)

1926

– nr 21, z 23 V, s. 3: manifestacja członków Związku Strzeleckiego podczas wydarzeń warszawskich:
– pod koszarami 28 pp Strzelców Kaniowskich przy ul. gen. Żeligowskiego
– przed siedzibą Państwowej Komisji Uzupełnień, przy ul. H. Sienkiewicza
– nr 22, z 30 V, s. 1: Warszawa: bp Gall nad mogiłą poległych podczas walk w Warszawie, na cm. powązkowskim; zdjęcie opatrzone jego słowami wypowiedzianymi nad grobem: „*Niech ostrzeżeniem będą nam te groby, a oczyszczeniem ten ogrom żałoby*”.

– Dzień Legionów (3 sierpnia)

– rocznica „Cudu nad Wisłą” (15 sierpnia)

– Święto Zmarłych (1 listopada)

– Święto Odzyskanie Niepodległości (11 listopada)

– 100. rocznica wybuchu Powstania Listopadowego (29 XI 1930)

– Rocznicą wybuchu Powstania Styczniowego

– Święto Morza (..... lipca)

– Inne

1935

– nr 45, z 10 XI 1935, s. 6: manifestacja antyczeska na pl. Wolności, zorganizowana z

inicjatywy Zw. Oficerów Rezerwy przez Federacje Związków
Obrony Ojczyzny, oddz. łódzki (3.11.1935)

4. MARSZE

– „Szlakiem Legionów”

1933

– nr 28, z 9 VII, s. 3: zwycięska drużyna 74 pp w dorocznym marszu „Szlakiem Legionów w 1914 roku” na trasie Łódź – Piotrków (6.08.1933)

– „Marsz Strzelecki”

Doroczna, ogólnopolska, masowa impreza Związku Strzeleckiego o charakterze sportowym, dla uczczenia

– nr 13, z 29 III, s. 3: drużyny 28 pułku piechoty Strzelców Kaniowskich biorące udział w

dorocznym łódzkim „Biegu Strzeleckim”

– jedna z drużyn pułkowych wymaszerowuje na trasę

(zwyciężyła)

– pododdziały kolarskie 28 pp zabezpieczające trasę „Marszu”

MARYSIN [do: DZIELNICE i REJONY MIASTA – Łodzi]

5. MIEJSCOWOŚCI i WSIE – podłódzkie

BIBLIOGRAFIA:

[8] BANDURKA Mieczysław, *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*. Wyd. II, uzupełnione. Łódź 1995

– ALEKSANDRÓW Łódzki

porównaj: OSOBY – GIERLING (burmistrz; 1936), GREILICH (nacz. OSP), RZEWSKI Aleksy (obywatel honorowy)

Miasto w powiecie
Prawa miejskie otrzymał w 1..... Pozbawiony ich w latach 1870–1923. Dodatek do nazwy „łódzki” Aleksandrów otrzymał w 19..... roku.

W uzupełnieniu informacji bibliograficznej [2]: lokal PPS mieścił się przy ul. Parzęczewskiej 30, natomiast lokal aleksandrowskiego NSDAP przy ul. Parzęczewskiej 26 lub 36 (dom Augusta Sichmunda).

BIBLIOGRAFIA:

[1] ŻYCIE wojska DOK IV i Samorządu łódzkiego. Dodatek specjalny „Polski Zbrojnej”. Warszawa VII 1928, s. 70 (Marian Andrzejak, burmistrz Aleksandrowa; zdjęcie portretowe + życiorys)

[2] W nienawiści do swastyki. Najazd socjalistów [z PPS] na lokal narodowych socjalistów. Klasowcy zdemolowali siedzibę swastyki w Aleksandrowie; [w:] „Kurier Łódzki”, 13 III 1935, nr 70, s. 4.

1928

– nr 6, z 5 II, s. 2: uczestnicy, z rejonu Aleksandrowa, kursu instruktorskiego wychowania fizycznego zorganizowanego przez OSP Aleksandrów s. 3: jak wyżej; uczestnicy kursy; inne ujęcie

– nr 35, z 26 VIII, s. 3: nowy budynek szkoły powszechnej przy ul. (dziś ul.)

– nr 22, z 27 V, s. 1: fragment szosy Aleksandrów – Lutomiernik

s. 3: jak wyżej; inne ujęcie

1930

– nr 28, z 6 VII, s. 3: Zarząd i członkowie Koła PCK. Zdjęcie wykonane przed siedzibą tej organizacji w Aleksandrowie (?) lub budynkiem Szkoły Powszechnej z okazji „Tygodnia PCK” zorganizowanego w Aleksandrowie

1931

– nr 32, z 9 VIII, s. 3: stoiska na wystawie w Padwie „Wytwórni Napojów Gazowanych „Zdrój” mgr farmacji Wiktora SCHWABA, Aleksandrów Łódzki, ul. Warszawska 38.

1932

– nr 32, z 7 VIII, s. 2: grupa dzieci z Aleksandrowa na koloniach letnich we wsi Sanie k. Aleksandrowa
– budynek szkoły w Saniach w której umieszczono kolonię
– grupa wychowawczyń kolonii wraz z kilkorgiem dzieci

1933

– nr 15, z 9 IV, s. 1: m.in. burmistrz Aleksandrowa – Marian Andrzejak na uroczystości pożegnania Aleksego Rzewskiego – starosty powiatu łódzkiego; zdjęcie wykonane w sali Towarzystwa Kredytowego m. Łodzi (ok. **2.04.1933**)

s. 4: grupa uczniów szkół aleksandrowskich i ich kierowników podczas akcji sadzenia drzew; zdjęcie wykonane na ul. (dziś ..)

1934

– nr 21, z 27 V, s. 3: zdjęcie portretowe Aleksandra BENGSA, działacz społeczny, ławnika Magistratu Aleksandrowa; zdjęcie opublikowane z okazji Jego 10-lecia pracy w samorządzie

– nr 43, z 28 X, s. 3: ołtarz p.w. Chrystusa Króla w kościele parafialnym w Aleksandrowie Ł. wykonany według projektu łódzkiego artysty-malarza Plicha

s. 4: kościół parafialny w Aleksandrowie udekorowany z okazji wizytacji przez ordynariusza diecezji łódzkiej ks. bp Kazimierza Tomczaka

s. 6: jeden z najstarszych budynków w mieście przy ul. (dziś ul.), **nie zachował się**

– ARKADIA k. Nieborowa

Wieś w powiecie

– nr 3, z 20 I, s. 3: reprodukcja obrazu łódzkiego malarza – Karola Endego p.t. „Arkadia łowicka”, przedstawiający świątynię Diany nad stawem

– BEDOŃ

porównaj: **OSOBY – ŚWIETLIŃSKI** Kazimierz (prob. par. Bedoń)

Wieś w powiecie **łódzkim**. W 1805 r. wykupiona od Radziwiłłów przez pochodzącą z Małopolski Magdalenę Suhecką. Jej wnuczka – Eufemia, w 1867 r. wyszła za mąż za Jana Edwarda Hipolita Kochanowskiego, który z Janem Kochanowskim z Czarnolasu miał wspólnych przodków.

W historii wsi najbardziej odznaczył się ich syn – Roman (18...–1927), który w 1916 r. ożenił się z Wandą Szymanowską. On też podźwignął około 200-hektarowy majątek Bedoń po zniszczeniach I wojny światowej. On też zabiegał o utworzenie parafii w Bedoniu po powstaniu w 1921 r. diecezji łódzkiej, podarowując na ten cel plac pod kościół i cmentarz. Był też przewodniczącym budowy kościoła w Bedoniu, który został wybudowany według projektu łódzkiego architekta – Józefa Kabana i poświęcony w 1925 roku.

Aktualnie (2013 r.) w Bedoniu i okolicy mieszka prawie 40 członków rodziny Korwin-Kochanowskich. Jeden z nich – Piotr Korwin-Kochanowski, wytwórca wędlin w pobliskim Jordanowie, stara się odzyskać dwór Kochanowskich, którego właścicielem są Lasy Państwowe i który w stanie głębokiej ruiny [1].

BIBLIOGRAFIA:

[1] WITKOWSKA Matylda, *Dziedzic marzy o blasku* [potomek Kochanowskich – Piotr Korwin-Kochanowski]; [w:] „Ci tydzień historia” (dod. do „Polska. Dziennik Łódzki”, 12 XII 2013, s. 5.

1925

- nr 32 [jest mylnie 31], z 9 VIII [jest mylnie 2 VIII], s. 9: makieta kościoła parafialnego w Bedoniu według projektu arch Józefa Kabana; widok $\frac{3}{4}$ z tyłu
- nr 41, z 11 X, s. 6: makieta kościoła parafialnego w Bedoniu według projektu arch. Józefa Kabana; widok z boku

1929

- nr 14, z 7 IV, s. 3: obiekty w Bedoniu:
 - kościół parafialny
 - parafialny „Dom Ludowy”
 - plebania

– BEŁCHATÓW

Miasto w powiecie

– BEŁDÓW

Wieś w powiecie

– BIAŁA

Wieś w powiecie **zgierskim**.

1935

- nr 4, z 27 I, s. 4: reprodukcja obrazu Karola Endego p.t. „Kościół w Białej k. Łodzi”

– BIESIEKIERY

Wieś w powiecie łęczyckim (1924). Ruiny zamku wzniesionego w 1500 roku.

1924

- nr 11, z 1 XI, s. 5: ruiny zamku wraz z opisem J. Rachwalskiego

– BISKUPICE

Wieś w powiecie sieradzkim (1925).

1925

- nr 15, z 11 IV, s. 6: dwór; własność Stefańskich

– BOLESZCZYN

Wieś w powiecie

– BOLIMÓW

Wieś w powiecie

– BORYSZEW

Wieś w powiecie

– BRONOWICE

Wieś w powiecie

– BRÓJCE

Wieś w powiecie

– BRUS

patrz: **DZIELNICE I REJONY ŁODZI**

Początkowo wieś w powiecie

- BRUŻYCA

Wieś w powiecie

- BRUŻYCA WIELKA

Wieś w powiecie

- BRZEZINY k. Łodzi

Miasto w powiecie

BIBLIOGRAFIA:

[1] Brzeziny. Dzieje miasta. Brzeziny

[2] „Kurier Łódzki, 15 II 1935, nr 45, s. 8 („Rozkład jazdy autobusów do Brzezin”)

- BRZEZINY k. Sieradza

1934

– nr 34, z 26 VIII, s. 5: grupa dzieci na kolonii zorganizowanej przez Komitet Biskupi Kolonii

Letnich w Łodzi

1935

– nr 36, z 8 IX, s. 4: ks. Stan. Nowicki, czł. zarządu Komitetu Biskupiego Kolonii Letnich w

Łodzi, podczas wizytacji kolonii dla chłopców w Brzezinach k. Sieradza

– z grupą kolonijnych sportowców
– z młodszymi chłopcami nad rz. Wartą

– nr 41, z 13 X, s. 4: grupa kolonistów przed budynkiem kolonijnym; zdjęcie wykonane podczas wizytacji ks. Stan. Nowickiego

- BUDZISŁAW STARY i NOWY

Wieś w powiecie

- BUDZYNEK

porównaj: **OSOBY** – **ENDE** Karol (artysta-malarz)

Wieś obecnie w powiecie poddębickim.

1934

– nr 43, z 28 X, s. 3: łódzki malarz – Karol Ende podczas pracy nad renowacją obrazu z kościoła w Budzynku; zdjęcie wykonane w Budzynku; tu w podpisie nieprawidłowa nazwa „... w *Buczynku*”

1935

– nr 2, z 13 I, s. 7: reprodukcja obrazu Karola Endego przedstawiającego modrzewiowy kościół w Budzynku pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela i św. Trójcy

– nr 10, z 10 III, s. 3: reprodukcja obrazu Karola Endego p.t. „Plebania w Budzynku k. Aleksandrowa”.

– nr 19, z 12 V, s. 3: K. Ende, „Plebania w Budzynku k. Aleksandrowa”; ponowna reprodukcja tego obrazu co w nr-e 1935/10, tu z informacją o pokazaniu go na wystawie prac Związku Artystów Plastyków i grupy „Ryngraf” w łódzkiej galerii Instytutu Propagandy Sztuki

- BUSNO (vel Buśno)

- CHARŁUPIA MAŁA

Wieś w powiecie

BIBLIOGRAFIA:

[1]

– CHOJNY [Zatorze]

porównaj: **OSOBY – KOZŁOWSKI** (naucz. SP Nr 1), **SKOWROŃSKI E**..... (kier. SP Nr 1, prezes Koła LOPP)

W okresie międzywojennym wieś w powiecie Obecnie jest to obszar w granicach Łodzi (włączony w obszar miasta z dniem 1 I 1940 [usankcjonowany **rozporządzeniem** z dn. 1945 r.] dziś nazywany popularnie Chojny–Zatorze (za torem kolei obwodowej).

1932

– **nr 35**, z 28 VIII, s. 1: grupa dzieci z Łodzi i okolic na półkoloniach we wsi Chojny [Zatorze]

podczas popisów gimnastycznych dla mieszkańców Chojen

– CIAŻEŃ

Wieś w powiecie

– CIECHOCINEK

Miasto w powiecie

– CZARNOCIN

Wieś w powiecie

1932

– **nr 10**, z 6 III, s. 2: uczestniczki kursu kroju i szycia zorganizowanego przez Instytut Rzemieślniczy w Łodzi we "wzorowej wsi polskiej w Czarnocinie"

– **nr 36**, z 4 VIII, s. 5: grupa dzieci łódzkich na kolonii letniej w Czarnocinie

– CZECHY

Wieś w powiecie **sieradzkim**.

– DALCHÓW

Wieś w powiecie

– DALIKÓW

Wieś w powiecie

– DĄBIE

Miasto w powiecie

– DĄBRÓWKA

Wieś, w pow. zgierskim

1934

– **nr 26**, z 1 VII, s. 4: w grupa łódzkich dzieci uczestniczących w wycieczce samochodowej do lasu w Dąbrówce k. Zgierza, zorganizowanej przez Polski Touring–Klub; **2 zdjęcia**

– DŁUTÓW

porównaj: **HUTA DŁUTOWSKA**

Wieś, w pow.

1930

– nr 36, z 31 VIII, s. 1: fotoreportaż z kolonii letniej w Dłutowie zorganizowanej dla łódzkich dzieci z inicjatywy bp W. Tymienieckiego (4 zdjęcia)

– DMOSIN

Wieś w powiecie

– DOBRA

Wieś w powiecie

– DOBRÓŃ

Wieś w powiecie

– DOBRZELIN

porównaj: **OSOBY** – **SANNE** Paweł (syn dyr. cukrowni)

Wieś w pow. kutnowskim, znana przede wszystkim z dużej cukrowni, która powstała w poł. XIX wieku.

– DZIERLIN

Wieś w powiecie

– DZIERZBIN

Wieś w powiecie

– DZIERŻĄZNA

Wieś w powiecie **zgierskim**

– GADKA

Wieś w powiecie

1930

– nr 38, z 14 IX, s. 3: kapliczka przydrożna

– GALHÓWKA

Wieś w powiecie

– GARNKI

Wieś w powiecie

– GIŻYCE

Wieś w powiecie

– GDÓW

Wieś w powiecie Wieliczka, w wojew. małopolskim. Tu m.in. dwór drewniany (modrzewiowy) rodziny Habichtów. Habicht był w latach 19... – 19... właścicielem lasu wiączyńskiego, który sprzedał Łódzkim Wąskotorowym Elektrycznym Tramwajom Dojazdowym (tramwaje podmiejskie).

1925

– nr 12, z 2 III, s. 7: dwór w Gdowie

– Głuchów

Wieś k. Rawy Mazowieckiej.

W listopadzie 1935 r. – na terenie dawnego folwarku państwowego – powstał Regionalny Uniwersytet Wiejski (Towarzystwa Wiejskich Uniwersytetów Regionalnych) ze składek i ku pamięci jednego z ideologów obozu piłsudczykowski – Adama Skwarczyńskiego (3 XII 1886 – 2 IV 1934). Fundusze na jego powstanie zebrane zostały wśród współpracowników i przyjaciół Skwarczyńskiego.

1935

- nr 49, 8 XII: Regionalny Uniwersytet Wiejski w Głuchowie
 - s. 6: jeden z budynków Uniwersytetu
 - s. 7: budynek główny Uniwersytetu (w pobliżu rynku wiejskiego)

– Głowno

Miasto w powiecie zgierskim.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] [opis okoliczności budowy kościoła pw. Jakuba Apostoła],
[w:] „Łódź w Ilustracji”, 28 XII 1930, nr 53, s. 5.

1930

- nr 51, 14 XII, s. 6: uroczystość poświęcenia nowego gmachu Szkoły Powszechnej im. J. Piłsudskiego w Głownie
 - uczestnicy uroczystości przemawia ks. prob. par. w Głownie
 - Franciszek Gwoździcki
 - wejście główne do Szkoły
- nr 53, 28 XII, s. 5: nowy kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła wg proj. arch. Wiesława Lisowskiego z Łodzi (+ opis okoliczności jego budowy)
 - widok ogólny (konsekrowany 7 XII 1930)
 - fragment wnętrza; prezbiterium

1931

- nr 23, 7 VI, s. 6: fotoreportaż ze Szkoły Powszechnej im. J. Piłsudskiego w Głownie
 - ogródek szkolny
 - żeńska i męska drużyny harcerskie; w centrum kier. Szkoły
..... Kowalski

1934

- nr 21, 27 V, s. 4: członkowie „in corpore” Koła Związku Rezerwistów w Głownie; zdjęcie wykonane z okazji święta 3 Maja
- nr 22, 3 VI, s. 6: Strzelecki Klub Sportowy w Głownie; drużyna piłki nożnej
- nr 34, 26 VIII, s. 2: uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej Leona Bekszycha, głowianina, żołnierza I Brygady Legionów; tablica na ścianie
- nr 43, 28 X, s. 6: członkowie drużyny piłki nożnej Strzeleckiego Klubu Sportowego w Głownie „in corpore”

– Golina

Wieś w powiecie

– Gołuchów

Wieś w powiecie kaliskim znana z XIX-wiecznego zamku Jana i Izabeli Działyńskich i pomieszczonego w nim muzeum m.in. z dużą kolekcją waz antycznych.

1925

- nr 44, z 1 XI, s. 5: uczestników obozu letniego Chorągwi Łódzkiej w Piotrowie k. Kalisza
 - na wycieczce do zamku gołuchowskiego

– GÓRA św. MAŁGORZATY

Wieś w powiecie

– GÓRKA PABIANICKA

Wieś w powiecie rejon Rudy Pabianickiej

– GROCHOWICE

Wieś w powiecie

– GROTNIKI

Wieś w powiecie

BIBLIOGRAFIA:

[2] STEFAŃSKI Krzysztof, „Miasta–ogrody” i kolonie letniskowe w strefie podmiejskiej aglomeracji łódzkiej w latach 1925–1939. Zamierzenia i realizacja na wybranych przykładach: Łagiewniki, Grotniki, Sokolniki. [w:] „Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej”, 1991, nr, ss.

1932

– nr 34, z 21 VIII, s. 3: grupa dzieci bezrobotnych pracowników umysłowych na obozie w Grotnikach, zorganizowanym przez YMCA w Łodzi, z inicjatywy Wydziału Pracy i Opieki Społecznej Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi

– GURÓW

Wieś w powiecie

– HUTA DŁUTOWSKA

porównaj: DŁUTÓW

Wieś w powiecie, gmina Dłutów.

1930

– nr 24, z 8 VI, s. 7: poświęcenie kaplicy p.w. św. Floriana
– grupa zaproszonych gości
– moment odczytywania aktu erekcyjnego kaplicy

– INOWŁÓDZ

Miasto w powiecie

– IWANOWICE

Wieś w powiecie kaliskim.

1925

– nr 39, z 27 IX, s. 11: wnętrze kościoła parafialnego

– JEDLICZE

porównaj: KOMITETY – Komitet Kolonii Letniej Towarzystwa „Opieka” w Jedliczu

Wieś k. Grotnik w powiecie, W okresie międzywojennym pomieszczono to kilka ośrodków kolonijnych dla łódzkich dzieci, m.in. oddziału łódzkiego Towarzystwa „Opieka”

– JEŻÓW

Wieś w powiecie

1926

- nr 46, z 14 XI, s. 6: wykopaliska na terenie cmentarza prehistorycznego w Jeżowie, wykonane przez łódzkich harcerzy podczas obozu letniego pod kierunkiem archeologa – St. Feliksiaka (4 zdjęcia z poszczególnych etapów prac odkrywczych)

– KADŁUB

Wieś w powiecie

– KALETNIK

porównaj: **OSOBY** – **MAJCHERSKI** Marian (proboszcz par. Kaletnik)

Wieś k. Koluszek.

– KALINA

vel **KALINO ?**

Wieś w gm. Wiskitno.

1932

- nr 27, z 3 VII, s. 5: grupa młodzieży ze wsi Kalina, gm. Wiskitno podczas zwiedzania drukarni „Kuriera Łódzkiego” (**23.06.1932**)
 - zdjęcie wykonane przed wejściem głównym do Drukarni
 - zdjęcie wykonane podczas zwiedzania zecerni

– KALISZ

Miasto wojewódzkie.

BIBLIOGRAFIA:

[1] *Kalisko-turecka Kolej Powiatowa*, [w:] „Kurier Łódzki”, 1 I 1935, nr 1, s. 13 (zarys historii i współczesność).

1933

- nr 1, z 1 I, s. 5: uczestnicy kursu kroju męskiego dla mistrzów krawieckich z Kalisza zorganizowanego przez Instytut Rzemieśniczy w Łodzi (zdj. z II poł. 1932 r.)

– KAŁY

Wieś w powiecie; dziś rejon Łodzi w dzielnicy Bałuty.

– KAMIEŃ

porównaj: **OSOBY** – **WITCZAK** Wojciech (wójt)

Wieś i siedziba gminy kamieńskiej w powiecie kaliskim, wojew. łódzkie

– KAMIONKA

Wieś w powiecie

– KAROLEW

porównaj: – **FABRYKI** – włókiennicze – Fabryka Wyrobów Trykotowych i Dziańch „Leon PLIHAL i S-ka”

- **OSIEDLA** – Osiedle Robotnicze na Karolewie, tzw. „biskupie”
 - Osiedle Towarzystwa Budowy Domów dla Niższych Pracowników Zarządu Miejskiego w Łodzi na Karolewie

Wieś. Włączona w obszar miasta przez okupanta niemieckiego z dniem **1 stycznia 1940 roku**. Obecnie rejon Łodzi w dzielnicy Polesie.

Powstanie Karolewa

Dynamiczny rozwój XIX wiekowej, przemysłowej Łodzi spowodował gwałtowny wzrost liczby jej mieszkańców. Nowe fabryki przyciągały ludzi z biednych wsi i miasteczek całego Królestwa Polskiego, dla większości z nich przemysłowe miasto było "ziemią obiecaną" – dającą możliwość szybkiego wzbogacenia się i tym samym zmianę statusu społecznego. Dynamiczny i niekontrolowany napływ ludności powodował poważne problemy mieszkaniowe.

W roku 1928, z inicjatywy łódzkiego biskupa Wincentego Tymienieckiego na terenie Karolewa, w sąsiedztwie fabryki Plihala, kolei kaliskiej i parku na Zdrowiu powstało osiedle dla robotników. Starsi łodzianie mówią o nim "osiedle biskupie". Idealistyczna koncepcja biskupa Tymienieckiego zakładała wzniesienie w kilku etapach osiedla złożonego z 830 domów. Jednak ze względu na wysokie koszty budowy i rozpoczynający się kryzys, inwestycję zakończono po wybudowaniu 98 domów. Krótki spacer pozwoli ocenić specyficzną urodę tego miejsca i zrozumieć jego atmosferę, tak bardzo odległą od doświadczeń mieszkańców śródmieścia. Niewielkie, piętrowe domki okolone ogródkami, kamienista nawierzchnia ulic, spory zieleniec i cisza przerywana szczekaniem psów - to niemal codzienność starego osiedla.

Imperium fabrykanta Leona Plihala (ojca Karola), który za chlebem przybył z Czech do "ziemi obiecanej", zaczęło powstawać na Karolewie w końcu XIX w. Wtedy była to wioska poza Łodzią, zaś dziś jest to niemal centrum miasta. Interesy przybysza potoczyły się znakomicie, stąd należące do rodziny dwie fabryki i dwie rezydencje zbudowane w obrębie ulic: Karolewskiej, Wileńskiej, Krzemienieckiej i Bandurskiego. Obie wille przetrwały i są dziś ozdobą Karolewa. Starsza jest w gestii szpitala im. M. Madurowicza, zaś w młodszej mieści się Poleski Ośrodek Sztuki.

Wszystko zaczęło się w 1893 roku, gdy Leon Plihal kupił działki przy szosie Łódź - Karolew i zbudował fabrykę, którą w 1911 roku sprzedał inżynierowi Stanisławowi Findeisenowi. Trzy lata wcześniej nabył w pobliżu grunty, na których postawił nowy zakład włókienniczy. Zakład produkował koszule, kalesony i fufajki, a po pierwszej wojnie światowej bieliznę męską, damską i dziecięcą. Były to wyroby o tak kuszących nazwach, jak kostiumy kąpielowe "Oceana" czy bielizna jedwabna "Silcana". Przed wybuchem drugiej wojny światowej w fabryce pracowało ponad 500 pracowników, zaś roczna wartość produkcji wynosiła 1,7 mln zł. W dobie PRL firmę przekształcono w zakłady dziewiarskie "Femina".

Skoro interesy wypaliły, Leon Plihal - wzorem innych fabrykantów - mógł pomyśleć o domu z prawdziwego zdarzenia. Postawił go przed pierwszą wojną światową przy obecnej ul. Wileńskiej 37. Autorem projektu był zapewne August Fuhrhelm, absolwent politechniki w Rydze, który pracował dla Plihalów. Powstała efektowna rezydencja o zróżnicowanej i urozmaiconej bryle. Wzrok przyciągają: wieżyczka, taras, balkony, różne faktury tynku i różnego kształtu okna, a także dachy dwu- i czterospadowe, pierwotnie pokryte dachówką, którą z czasem wyparła - niestety - blacha. Z dawnych dekoracji i wyposażenia niewiele przetrwało. Największe wrażenia wywołują kasetony w salonie i secesyjny witraż w klatce schodowej. Przedstawia on dwa ptaki rajskie - towarzyszące ptakom motywy ornamentalne: biało-niebieskie szachownice, migdałowate i faliste medaliony, zdają się być wzorowane na wiedeńskiej secesji. Po ostatniej wojnie do wille wprowadzili się lokatorzy, których wkrótce wyprowadzono, bowiem w 1954 roku urządzono tam szkołę dla stalinowskiego Związku Młodzieży Polskiej. Stąd przebudowa wnętrza. Na parterze był internat dla działaczek, a na piętrze dla działaczy.

W 1963 roku wille przejął Zakład Opieki Zdrowotnej, zaś od 1999 roku gospodarzem jest Szpital im. Madurowicza. W stylowych murach, które wołają o pilny remont, mieści się dziś siedziba dyrekcji placówki, przychodnia kardiologiczna i apteka.

Drugą rezydencję przy obecnej ul. Krzemienieckiej 2a wybudowano około 1935 roku dla Karola Plihala, młodszego syna Leona. Wraz z zakończeniem drugiej wojny światowej i nadejściem Armii Czerwonej, rodzina Karola Plihala opuściła Karolew. W miejscu dawnej rezydencji urządzono żłobek i przedszkole dla dzieci pracowników Feminy.

Tak było do przełomowych lat 1989-1990, gdy rezydencję przejęła gmina Łódź i przeznaczyła ją na Poleski Ośrodek Sztuki. W willi zachowane zostały stylowe żyrandole i drzwi wahadłowe. Budynek w chwili przejścia przez Ośrodek wymagał kapitalnego remontu. Z dawnego wyposażenia został kominek, szafa ścienna z lustrem, duża szafa w stylu mebli gdańskich oraz szafka rogowa najpewniej przeznaczona kiedyś na broń myśliwską.

W połowie lat 90. razem z mężem przyjechała z Sao Paulo w Brazylii córka Karola Plihala, która spędziła w willi dzieciństwo i wyjechała z Łodzi w końcu wojny mając 12 lat. Doskonale pamiętała rozkład rezydencji i wielkim sentymentem wspominała czasy swojego dzieciństwa spędzone w tym miejscu. Wspólny dla obu rezydencji ogród z parkiem, zegar słoneczny to detale, które zostały zachowane jedynie w pamięci bowiem dziś już nie istnieją.

Rys dziejów Karolewa

Historia Karolewa ściśle łączy się z historią Retkini. Wynika to z tego, że dobra ziemskie Bruss i Widzów (Brus i Widzew Żdzary), do których należały obszary dzisiejszej Retkini i Karolewa, w 1841 r. objął w posiadanie wiceprezydent ówczesnej Warszawy Mateusz Lubowidzki, który w 1849 r. zarządzanie tymi dobrami przekazał swojemu synowi - Karolowi.

Karol Lubowidzki, część z tego majątku tj. 269 mórg nowopolskich lasu (56 ha) rozparcelował i sprzedał 15-stu kolonistom niemieckim. Według umowy zawartej w 1852 r. u rejenta w Zgierzu, na 13 morgach koloniści mieli wytyczyć drogę, zbudować szkołę elementarną i budynek gminy oraz urządzić cmentarz, a kolonii tej nadano nazwę - Karolewo.

Jak historia Retkini wiąże się z rolnictwem, tak historia Karolewa - z przemysłem włókienniczym. W 1882 r. kolonia Karolewo liczyła 220 mieszkańców żyjących w 26 domach, którzy trudnili się głównie sukiennictwem i tkactwem. Pracowali w łódzkich fabrykach, a także przy budowie drogi żelaznej Warszawa - Kalisz, którą oddano w 1902 r. z zabytkowym już

budynkiem stacji Karolew oraz z boczną koleją do przeładunku towarów z rosyjskich wagonów szerokotorowych na węższe - europejskie.

W 1906 r. Karolew przyłączono do miasta Łodzi. Wytyczono ulice: Kwiecistą (ob. Bratysławska), Szlachecką (ob. Wileńska) i Nowokątną (ob. Wróblewskiego), przy której w 1896 r. Karol Krönig i Karol Eisert zbudowali przędzalnię i tkalnię bawełny - zatrudniająca 450 osób - głównie kobiet, która miała nazwę Karolewskiej Manufaktury (przez pracowników zwana „pieprzorką”). Przy ul. Karolewskiej 62, w 1909 r. Edward Babiacki zbudował Fabrykę WYROBÓW JEDWABNYCH - zatrudniająca początkowo 80 osób, a przy ul. Krzemienieckiej 2 - w 1911 r. pochodzący z Czech Leon Plihall uruchomił Fabrykę WYROBÓW TRYKOTOWYCH i DZIANYCH, zatrudniająca ok. 140 osób.

Wraz z rozwojem przemysłu w Łodzi, która w 1906 r. liczyła ok. 400 tys. mieszkańców (Warszawa - 300 tys.), angielski inżynier sir William Heerlei Lindley w 1909 r. złożył zarządowi miasta projekt techniczny komunalnych wodociągów i kanalizacji, który został zatwierdzony w roku 1920. Miasto zatrudniło Stefana Skrzywana jako głównego inżyniera budowy i w 1925 roku - z budżetem 5 mln zł, przystąpiono do prac budowlanych. Wywiercono studnie głębinowe, a na Stokach powstał zbiornik wody pitnej. Na Karolewie w pobliżu dworca kolejowego powstało ważne połączenie kolektorów w tzw. „gwiazdę”, stanowiące dużą komorę podziemną, w której ścianie znajduje się wmurowana w 1925 r. tablica z podobizną Lindleya i napisem upamiętniającym rozpoczęcie budowy kanalizacji miasta.

W 1928 r. z inicjatywy ks. biskupa Wincentego Tymienieckiego powstało Towarzystwo Budowy Tanich Domów Robotniczych. W zarządzie - obok Tymienieckiego zasiadali: Karol Scheibler, A. Osser, M. Barciński, G. Gayer, E. Ullman, a siedziba Towarzystwa mieściła się przy ul. Szlacheckiej (ob. Wileńska) 26/28.

Każdy dom miał być jednopiętrowym bliźniakiem, zawierającym po cztery dwuizbowe mieszkania. Przyjęto amerykańską technologię podpatrzoną przez Tymienieckiego, która nie sprawdziła się w polskich warunkach. Ściany - odlewane mieszaniną żużlu z pobliskich kotłowni fabrycznych z wapnem i cementem bez zbrojenia stałą - pękały, co groziło katastrofami. Zdecydowano się więc na wzmocnienie ścian przez obmurowanie całego domu ceglami, co podniosło koszty budowy.

Kryzys początku lat 30-tych spowodował kłopoty z zaciąganiem kolejnych kredytów i w 1935 r. Towarzystwo rozwiązało się. Zamiast planowanych 360, zbudowano tylko 98 domów. Domy te były wyposażone w kanalizację i kran z bieżącą wodą, pochodzącą z własnego ujęcia pompą głębinową. Wieża z rezerwuarem na 5 tys. litrów zasilanym najpierw pompą kołową a od 1932 r. elektryczną, stała na skwerze między ulicami Chodkiewicza a Wyspiańskiego.

Po II wojnie światowej, miasto zaplanowało budowę na Karolewie dużego osiedla mieszkaniowego. Przedłużono linię tramwajową od dworca kolejowego na Retkinię, w 1949 r. zbudowano gmach liceum ogólnokształcącego, zawiązały się spółdzielnie mieszkaniowe „Polesie” i „Osiedle Młodych”. Gmach przy ul. Wileńskiej 45 (wówczas ul. Fornalskiej) zbudowany dla celów szkoleniowych ZMP, później przebudowano na Szpital im. Madurowicza. W 1983 r. powstała Parafia pod wezwaniem Chrystusa Króla i wtedy rozpoczęto budowę kościoła, który konsekrowany był w roku 2008.

Obecnie osiedle Karolew liczy około 14 tys. mieszkańców.

oprac. - Andrzej Kubik, współpr. - Krystyna Balsam

Literatura:

- Akt notarialny z 1852 r. dotyczący kupna terenu Karolewa.

- Rocznik „Ziemia Łódzka” - 1998.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] net: „Wirtualne Muzeum Karolewa” Stowarzyszenia „Obszary Kultury” (<http://muzeumkarolewa.wix.com/wirtualne>)
- [2] APŁ, sygn. (akt notarialny z 1852 r. dotyczący kupna terenu Karolewa)
- [3] „Kronika Miasta Łodzi”, 19...., nr 1
- [4] „Giewont”, 1928, nr 3, s. 223 (widok ogólny wg rys. reklamowego fabryki Plihala)
- [5] „Księga pamiątkowa X-lecia Samorządu Łódzkiego...”, s. 224 (foto: budowa kolektora ściekowego na szosie Karolewskiej, widok ogólny, 1926 r.)
- [6] „Rozwój”, 25 I/6 II 1913, nr 30, s. 2 i 3 („Zapomniana dzielnica podmiejska [Karolew]”)

1927

- nr 1, z 1 I, s. 2: kanał burzowy do odprowadzania wody do rz. Karolewki; foto z 1926 r.

1928

- nr 21, z 20 V, s. 1: uroczystość poświęcenia kamienia węgielnego pod budowę osiedla robotniczego, tzw. „biskupiego”
s. 2: jak wyżej; inne ujęcie

1930

– nr 9, z 28 II, s. 2: widok ogólny domków w stanie surowym, tzw. „kolonii magistrackiej przy obecnej ul. dla pracowników miejskich w Łodzi

– KAWNICE

Wieś w powiecie

– KAZIMIERZ n. Nerem

Wieś w powiecie

– KAZIMIERZ Biskupi

Wieś w powiecie

– KOCHANÓWKA

Wieś; dziś rejon Łodzi

– KOLUMNA

Wieś letniskowa w powiecie łaskim. Należała do dóbr łaskich Janusza Szweycera. W 1927 r. rozparcelował on tereny leśne w jej granicach, tworząc załączek przekształcenia Kolumny w miasto-ogród [1]. Szybkie połączenie z Łodzią, obok linii kolejowej, miała zapewnić linia tramwajowa z Łodzi, przez Pabianice, Łask do Zduńskiej Woli, którą była w planach inwestycyjnych Łódzkich Wąskotorowych Elektrycznych Kolei Dojazdowych jeszcze przed wybuchem I wojny światowej. Planu tego nie zrealizowano z powodu zmienionej sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa i zmiany kierunków jego działalności. Od 1973 r. została włączona do Łasku.

BIBLIOGRAFIA

[1] [w:] „Łódź w Ilustracji”, 2.10.1927, nr 40, s. 7.

[2] ŁUCZAK-SKARŻYŃSKA Bożena, Kolumna, jakiej może nie być... . [w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, nr

141, 18 VI 2004, s. 25.

1927

– nr 40, z 2 X, s. 7: reprodukcja planu koncepcyjnego i pierwszego etapu sprzedaży działek

po budowę miasta–ogrodu (2.07.1927)

– KOLUSZKI

Miasto w powiecie

– KOŁO

Miasto w powiecie

– KONOPNICA

Wieś w powiecie wieluńskim.

– KONSTANTYNÓW

Miasto w powiecie łódzkim od1926 roku

– KORCZEW

Wieś, pow. sieradzki

1925

– nr 39, z 27 IX, s. 10: wnętrze kościoła parafialnego

– KOŚCIELEC KUJAWSKI

Wieś k. Koła

Kościelec Kujawski – wieś w Polsce położona w województwie kujawsko-pomorskim, w powiecie inowrocławskim, w gminie Pakość.

Zabytki: kościół św. Małgorzaty, romański z przełomu XII i XIII w., zespół pałacowo-parkowy: klasycystyczny pałac z 1849 r., park z połowy XIX w.

– KOŚCIELNA WIEŚ

Wieś, pow. kaliski

– KREŻNA

Wieś w powiecie

– KRZEMIEŃ

Wieś w powiecie

– KRZYWORZEKA

Wieś w powiecie

– KSAWERÓW

Wieś; dziś rejon Łodzi

BIBLIOGRAFIA:

[1] [praca zbiorowa], Ksawerów, moja mała Ojczyzna, 1933 – 2005. 2008.

– KUTNO

Miasto w województwie

– KWIATKOWICE

Wieś w powiecie

– ŁĄD

Wieś w powiecie

– LEŚMIERZ

porównaj: **OSOBY** – **SANNE** Paweł (czł. zarz. cukrowni „Leśmierz”)

Wieś w powiecie łęczyckim, znana przede wszystkim z dużej i jednej z najstarszych cukrowni w tym rejonie.

– LEŹNICA WIELKA

Wieś w powiecie łęczyckim.

1931

– nr 48, z 29 XI, s. 2: wiec „Akcji Katolickiej” w Leźnicy Wielkiej k. Łęczycy, z udziałem jej

działaczy: ks. Stanisława Nowickiego z Łodzi i ks. L.
Stypułkowskiego ze Strykowa

– LISKÓW

Wieś w powiecie kaliskim.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] (BARTNIK Danuta, Ks. Bliziński, budowniczy Liskowa – wzorowej wsi w okresie międzywojennym.)
[w:] „Kultura i Biznes”, sierpień–wrzesień 2004, nr 17/18, s. 16
[2] (O), Zwłoki ks. Blizińskiego spoczęły w Kaliszu. [w:] „Dziennik Łódzki”, 16 IX 1947, nr 254, s. 3.
[3] Spółkowa mleczarnia w Liskowie. [w:] „Gazeta Kaliska”, 23 IV 1912, nr 91, s. 1.
[4] WERYŃSKI H., Dzieło twórczego katolicyzmu. Lisków 1937.

1935

- nr 44, z 3 XI, s. 3: rzeźba Chrystusa Króla dłuta Z. Kowalewskiego na pomniku we wsi Lisków; odsłonięta w ostatnim tygodniu października 1935 r. z inicjatywy ks. Blizińskiego

– LUTOMIERSK

Wieś w powiecie

1926

- nr 11, z 14 III, s. 9: „opłatek bożonarodzeniowy” Komitetu Budowy klasztoru w Lutomiersku; w tym gronie m.in. v-ce prezes Rady Miejskiej w Łodzi –
inż. Józef Wolczyński

– ŁASK

porównaj: OSOBY – KLINOWSKI Walenty, SZWEYCER Janusz

Miasto Od 1867 r. w powiecie szadkowskim,

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Łask. *Dzieje miasta*. Pod red. Józefa Śmiałowskiego. Łask 1998.

1925

- nr 28, z 12 VII, s. 9: – kolegiata łaska, widok od strony zachodniej
– otwarta trumna ze zwłokami Prospera Załuskiego, właściciela dóbr łaskich, w podziemiach kolegiaty łaskiej
– nr 30, z 26 VII, s. 6: kościół parafialny p.w. Nawiedzenia NMP i św. Michała Archanioła w Łasku (natomiast parafia jest pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP i św. Michała Archanioła
– gotycki fragment od strony północnej
– rzeźba „Ukrzyżowanie”
– marmurowa rzeźba przedstawiająca Najśw. Marię Pannę

1926

- nr 4, z 24 I, s. 3: dwoje dzieci z okolic Łasku: 8-letnia dziewczynka dla porównania z 10-letnim chłopcem–karłem
– nr 37, z 12 IX, s. 7: wojewoda łódzki – Władysław Jaszczółt z wizytą w Łasku podczas inspekcji miast powiatu łódzkiego
– powitanie wojewody przez burmistrza Łasku Wacława Brzezińskiego
– wojewoda przed wejściem do kościoła parafialnego p.w. Nawiedzenia NMP i św. Michała Archanioła

1927

- nr 5, z 30 I, s. 3: **zdjęcie portretowe** Józefa Radwańskiego, inspektora szkolnego na powiat łaski w latach 1919– 1930
– nr 46, z 13 XI, s. 2: grupa starostów z całej Polski, przypuszczalnie z okazji zjazdu w Łasku, w celu wymiany doświadczeń w pracy samorządowej i administracyjnej; zdj. wykonane na tle łaskiego kościoła p.w. Nawiedzenia NMP i św. Michała Archanioła, na zdj. m.in. starosta łaski Jan Wallas
– nr 49, z 4 XII, s. 9: oddział Policji Państwowej powiatu łaskiego w Łasku, podczas święta
policji; na zdj. m.in. starosta łaski – Jan Wallas, komendant PP powiatu łaskiego (od 1927 r.) – Jerzy Kieroński (od 1928 r. również

społeczny naczelnik Związku OSP okręgu łaskiego oraz st.
posterunkowy PP – Fr. Pawlicki

1928

– nr 6, z 5 II, s. 3: uczestnicy kursu rolniczego dla młodzieży wiejskiej,
zorganizowanego przez oddz. łódzki Związku Młodzieży Katolickiej; zdjęcie wykonane przed kościołem parafialnym p.w. Nawiedzenia NMP i św. Michała Archanioła

1930

– nr 34, z 17 VIII, s. 5: kościół parafialny p.w. Nawiedzenia Najśw. Marii Panny i św. Michała Archanioła

1931

– nr 29, z 19 VII, s. ...: uczestnicy uroczystości 30-lecia pracy społecznej Bonifacego Bylińskiego, założyciela i naczelnika łaskiej Straży Pożarnej (od 1933 r. Honorowy Obywatel Miasta Łasku); na zdjęciu jubilat, członkowie łaskiej Straży Pożarnej „*in corpore*”, czołowi obywatele miasta; zdjęcie wykonane przed kościołem p.w. Nawiedzenia NMP i św. Michała Archanioła w Łasku.

1932

– nr 14, z 3 IV, s. 2: uroczystość otwarcia Stacji Opieki nad Matką i Dzieckiem Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet w Łasku; uczestnicy; m.in. starosta łaski – Jan Wallas, ks. kan. Stanisław Sieciński (proboszcz łaski w l. 1930–1933), Anna Gałąska (przew. Zw. Pracy Obywatelskiej Kobiet w Łasku)

s. 5: jedno z pomieszczeń Stacji: boksy dla dzieci

– nr 15, z 10 IV, s. 2: uczestnicy kursu kroju damskiego, zorganizowanego w Łasku przez

Instytut Rzemieślniczy w Łodzi

– nr 28, z 10 VII, s. 3: uczestniczki 10-dniowego kursu obrony przeciwpożarowej dla członkiń Związku Pracy Obywatelskiej w Łasku; na zdj. m.in. przew. Zw. Pracy Obywatelskiej Kobiet w Łasku oraz kierownik kursu, instruktor LOPP – Józef Stoiński

1933

– nr 24, z 11 VI, s. 2: uczestnicy zjazdu naczelników Straży Pożarnych powiatu łaskiego.

Wśród nich długoletni prezes łaskiej Straży – inż. Teodor Gałąska; zdjęcie wykonane przed parafialnym (kpt. rez. WP, zginął w Katyniu)

– nr 27, z 2 VII, s. 3: reprodukcja obrazu MBoskiej z kolegiaty w Łasku opublikowana z okazji 400-lecia sprowadzenia go z Rzymu do miasta

– nr 31, z 30 VII, s. 3: inż. powiatowy, od 1935 r. architekt powiatu łaskiego i kierownik powiatowego zarządu drogowego w Łęczycy – Teodor Gałąska z Łasku w towarzystwie Czesława Gumkowskiego, red. nac. „Kuriera

Łódzkiego”; zdjęcie wykonane na deptaku w Busku-Zdroju

– nr 45, z 5 XI, s. 6: remont drogi Pabianice – Łask

1934

– nr 10, z 11 III, s. 2: „herbatka” (five o'clock) oddziału łaskiego Związku Rezerwistów, z okazji przyjazdu do Łasku prezesa i komendanta okręgu łódzkiego Związku – dyr. Hipolita Józefa Piątkowskiego (18.02.1934)

– nr 12, z 25 III, s. 7: członkowie zarządu powiatowego Związku Rezerwistów w Łasku „*in*

corpore”, na zdj. m.in.: referent wychowania obywatelskiego –

ppor.

rez. Nowierski, v-ce prezes – Jan Kwiram, prezes – por.
rez. – Mieczysław Ostrowski (z-ca burmistrza Łasku), skarbnik –
..... Gwiazdowski, referent opieki społecznej – Jakub
Petrykowski, członek zarządu – ppor. rez. Kwiryn Skórecki,
sekretarz
– Jan **lub** Eligiusz (to byli bracia) Czarnecki
– **nr 6**, z 10 II, s. 6: zarząd POW w Łasku „*in corpore*” wraz z komendantami placówek
POW
powiatu łaskiego

– ŁĘCZYCA

porównaj: **OSOBY** – **CZAPLIŃSKI** (lekarz), **JASTRZĘBIEC-PNIEWSKI** Marian (podkomorzy
łęczycki, **PAJDAK** Zygmunt (starosta łęczycki, 193.....–1939), **PNIEWSKI**
Michał (prezydent Łęczycy ok. 1863), **SAWICKI** Józef (organizator partii
łęczyckiej podczas Powstania Styczniowego), **WIĘCKOWSKI** Kazimierz (d-
ca Pułku Strzelców Konnych)

Miasto

– ŁODYGOWICE

Wieś, pow.

1928

– **nr 12**, z 18 III, s. 3: obraz łódzkiego malarza – Antoniego WIPPLA p.t. „Kościół w
Łodygowicach”

– ŁOWICZ

Miasto

– ŁÓDŹ

patrz: **ŁÓDŹ**

– MAKÓW

Wieś, pow. łódzkim

– MARYNKI

Wieś w pow. łęczyckim

1938

– **nr 2**, z 9 I, s. 1: uroczystość wręczenia, ufundowanego przez prez. Łodzi Mikołaja
Godlewskiego, radioodbiornika dla członków Koła Związku Młodej Wsi
w Marynkach; na zdj. prez. M. Godlewski, starosta łęczycki – dr
Zygmunt Pajdak, dyr. łódzkiej rozgłośni Polskiego Radia Bohdan –
Pawłowicz, oraz prezes Koła ZMW w Marynkach Pawlak

– MAZEW

Siedziba gminy w powiecie łęczyckim.

1935

– **nr 28**, z 14 VII, s. 3: wojewoda łódzki – Al. Hauke-Nowak w otoczeniu mieszkańców
gminy

Mazew, podczas wizytacji powiatu łęczyckiego

– MEKA

Wieś, pow. sieradzkim. Dziś dzielnica Sieradza. Od 19**8**... dzielnica Sieradza.

1928

– nr 26, z 24 VI, s. 9: portret młodej dziewczyny ze wsi Męka k. Sieradza

– MILEJÓW

Wieś, pow. piotrkowski.

– MILESZKI

patrz: **DZIELNICE I REJONY MIASTA** – Mieszki

– MNICHOWA

patrz: **MNICHÓW**

Wieś w powiecie sieradzkim

– MNICHÓW **vel Mnichowa**

Wieś, pow. sieradzki

1925

– nr 49, z 6 XII, s. 9: grupa trzech mieszkańców wsi w odświętnych strojach
s. 10: jak wyżej; grupa trzech innych mieszkańców tej wsi

– MODLNA

Wieś w powiecie

– MOSKULE

patrz: **DZIELNICE I REJONY MIASTA** – Łodzi

– MOSZCZENICA

Wieś, pow. piotrkowski

– MROGA

Wieś, pow. piotrkowski

– NAGORZYCE, pow. brzeziński

Wieś, pow. brzeziński

– NAGÓRZYCE, pow. tomaszowski

Wieś w powiecie Tomaszów Mazowiecki. Atrakcją turystyczną tej wsi i okolic Tomaszowa Maz. przez długi czas były groty pozostałe po kopalni piasku szklarskiego. Zawaliły się w 2002 roku. Odbudowane i w pełni wyposażone dla ruchu turystycznego.

1932

– nr 37, z 11 IX, s. 2: uczniowie Prywatnego Gimnazjum A. Zimowskiego na koloni letniej
w

Nagórzycach k. Tomaszowa Maz.

– NARAMNICE

Wieś, pow. wieluński (vel Naramienice ???)

– NATKAN

Wieś w powiecie

– NIEBORÓW

Wieś w powiecie łowickim.

– NIEWIADÓW

porównaj – **OSOBY – ENDE** Karol (malarz)

Wieś w powiecie

Miejscowość tę często odwiedzał i malował łódzki malarz, pejzażysta – Karol Ende.

1935

– nr 3, z 20 I, s. 3: reprodukcja obrazu łódzkiego malarza – Karola Endego p.t. „Roztopy wiosenne w Niewiadowie”

– NIEWIESZ

Wieś w powiecie tureckim.

– NIUTÓW

Wieś w powiecie brzezińskim.

– NOWA WIEŚ

Wieś w powiecie sieradzkim.

1925

– nr 12, z 22 III, s. 7: dwór; własność Rembowski

– NOWE MIASTO n. Pilicą

Miasto w powiecie

– NOWOSOLNA

porównaj: **OSOBY – FLANCZEWSKI**

Wieś powstała około 1802 r. w ramach tzw. „kolonizacji fryderycjańskiej” (akcja osadnicza, przeprowadzona przez króla Prus – Fryderyka II w II poł. XVIII i na pocz. XIX w. we wschodnich Prusach, w tym też na terenach zaboru pruskiego; miała na celu wykorzystanie gospodarcze nieużytkowanych dotąd terenów (bagna, lasy) oraz trwałe przywiązanie kolonizowanych obszarów z państwem pruskim poprzez ściągnięcie niemieckojęzycznych, bądź protestanckich osadników; w jej ramach przeprowadzano reformy administracyjne, mające na celu rozwój rolnictwa i przemysłu). Zasiedlona została przez osadników niemieckich pochodzących w większości z Wirtembergii, szczególnie z miejscowości Sulzfeld, stąd niemiecka nazwa tej miejscowości to Neusalzfeld, czyli Nowosolna. Ponadto osiedlili się tu osadnicy z Badeni, Lotaryngii, Prus i z poznańskiego. Według pierwotnej koncepcji miała być miastem powiatowym. W 1823 r. Nowosolna liczyła już 1059 mieszkańców zamieszkałych w 86 domach, więcej niż położone w pobliżu miasto Łódź, chociaż już niedługo, ponieważ w wyniku decyzji władz Królestwa Polskiego przeznaczającego to miasto na osadę fabryczną w 1830 r. liczba jego mieszkańców wzrosła gwałtownie do 4.000 ludzi.

Wieś wytyczono na nietypowym planie ośmioramiennej gwiazdy. Centralnym punktem osady jest plac, z którego co 45 stopni wychodzi kolejno osiem idealnie prostych ulic. Wraz ze wsią Pokój (woj. opolskie) stanowi unikatowy w skali kraju przykład takiego rozplanowania zabudowy wiejskiej. Ze względu na wieloletni brak zainteresowania władz, szczególnie po II wojnie światowej, jej potencjał estetyczny został w dużym stopniu zaprzepaszczone niespójną, chaotyczną zabudową i nieprzejrzystym układem komunikacyjnym. Gospodarstwa rolne na jej obszarze miały przeciętnie od 10 do 17 ha powierzchni.

Miejscowość długo zachowała swój nietypowy charakter etniczny. Jeszcze w 1921 ponad 95% z jej 1126 mieszkańców było narodowości niemieckiej. Kres wielokulturowemu charakterowi regionu przyniosło zakończenie II wojny światowej. W r. 1945 miejscowi Niemcy uciekli przed Rosjanami bądź zostali później wysiedleni, zaś ich własność przejęło państwo polskie.

W 1988 r. wieś Nowosolna została włączona w granice administracyjne Łodzi, jako fragment dzielnicy Widzew.

BIBLIOGRAFIA:

[1] RADZISZEWSKA Krystyna, *Niemieckimi śladami po „Ziemi Obiecanej”*. Łódź 2005.

[2] GRONCZEWSKA Anna, *Ozdoła łódzkiego skansenu*; [w:] „Kocham Łódź” (dod. do „Polska. Dziennik Łódzki”), nr 176, z 6 IV 2012, s. 14.

[2] GRONCZEWSKA Anna, *Piekielne skrzyżowanie, które co roku niesie śmierć*; [w:] „Polska. Dziennik Łódzki”), 13 V 2016, nr, s. 14.

1928

- nr 37, z 9 IX, s. 3: nowy gmach Szkoły Powszechnej (dziś przy ul. Jugosławiańskiej 2)

1932

- nr 34, z 21 VIII, s. 3: grupa dzieci z łódzkich szkół powszechnych specjalnych na koloni letniej w Nowosolnej

– OCHŁA

Wieś w powiecie, gmina Budziszów.

– OPATÓWEK

Wieś w powiecie kaliskim.

– OSINY

Wieś w powiecie

– OSĘDOWICE

Wieś w powiecie łęczyckim, gmina Daszyna.

1938

- nr 20, z 15 V, s. 4: uroczystości wręczenia odbiornika radiowego sołtysowi wsi Osędowice – Kazimierzowi Borowskiemu przez Społ. Komitet Radiofonizacji Kraju

– OZORKÓW

porównaj: **OSOBY** – **CZARNIAWSKI** Stanisław

Miasto w powiecie

Podczas II wojny światowej długoletni burmistrz Ozorkowa – Wacław Kropp (1923–1939) został aresztowany w listopadzie 1939 r. w ramach dużej akcji przeciwko inteligencji Łodzi i okręgu łódzkiego, osadzony w obozie przejściowym w fabryce Michała Głazera przy obecnej ul. Liściastej w Łodzi i stąd wywieziony wraz z innymi do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie zginął 31 grudnia 1940 roku.

1931

- nr 9, z 1 III, s. 8: studnie artezyjskie w Ozorkowie; 3 zdjęcia
- nr 10, z 8 III, s. 8: studnie artezyjskie w Ozorkowie; 2 zdjęcia (na jednym ze zdjęć widać fragment runku w Ozorkowie)
- nr 18, z 3 V, s. 4: fotoreportaż z otwarcia nowego gmachu Kasy Chorych w Ozorkowie
 - widok ogólny gmachu
 - grupa uczestników uroczystości
 - wejście główne do gmach Kasy
- nr 19, z 10 V, s. 5: jedna ze studni publicznych w Ozorkowie
- nr 46, z 15 XI, s. 7: podpis pod zdjęciem: „studnia w Ozorkowie z letnią wodą wyciekającą bez przerwy”

1932

- nr 17, z 24 IV, s. 1:?.... Łączyński, prezes oddz. ozorkowskiego Stow. Młodzieży Polskiej w gronie delegatów na zjazd oddz. łódzkiego Stowarzyszenia, któremu przewodniczył (**17.04.1932**)

1933

- nr 25, z 18 VI, s. 2: uczestnicy pielgrzymki z Ozorkowa i Modlnej przybywający do Sokolnik na uroczystość poświęcenia figury MB z Lourdes (**11.06.1933**)

1934

- nr 21, z 27 V, s. 3: zdi. portretowe lekarza – Adolfa Legisa, honorowego obywatela Ozorkowa, wieloletniego członka Zarządu i Rady Nadzorczej cukrowni i rafinerii „Leśmierz”, który zmarł 12.05.1934 r.

– OŻARÓW

Wieś w powiecie wieluńskim.

- PABIANICE

porównaj: **OSOBY** – **BAGUN-BERSIN** Woldemar (dyr. zakł. „Krusche i Ender”), **EBENRYTTER** Jan (dyr. Banku Ludowego w Pabianicach), **EICHLER** (prezes oddz. pabianickiego NZR), **ENDER** Feliks (fabrykant), **ENDER** Karol (fabrykant), **ENDER** Stanisław (fabrykant), **ENDER** Stefan (fabrykant), **ENDER** Teodor (fabrykant), **KAMIŃSKI** Jan (robotn. f-ki „Krusche i Ender”), **KINDERMANN** Arno (dyr. zakł. „Krusche i Ender”), **KRUSCHE** Feliks (fabrykant), **MILEK** Henryk (nauczyciel śpiewu, kompozytor), **NAWROCKI** Bolesław (malarz), **RAMISCH** Feliks (fabrykant), **RYLSKI** Stefan (ks.), **SPERSKI** Ary (malarz), **WAJSÓWNA** Jadwiga (sportsmenka), **WAYSS** Artur (radny m. Pabianic)

Miasto w powiecie łódzkim. Pierwsza wzmianka, Prawa miejskie od

W okresie II wojny światowej najpierw „Burgstadt”, ale ponieważ nazwa ta, po włączeniu miasta w obszar „Kraju Warty” a tym samym do III Rzeszy, stała się niemal identyczną z miastem położonym niedaleko na pn-zach. od Chemnitz (Burgstädt) i z tego powodu poczta miała kłopoty w dostarczaniu korespondencji, stąd z dniem 12 XII 1939 r. zmieniono ją na „Pabianitz”, z którą pozostało do końca okupacji w styczniu 1945 roku..

BIBLIOGRAFIA:

- [1] BRZEZIŃSKI Kazimierz, GRAMSZ Andrzej, *Ulica Zamkowa w Pabianicach*. 2004.
[2] [Bibrowski Mojżesz Aron, lekarz med.; **zdjęcie portretowe**]; [w:] Żydzi – bojownicy o niepodległość Polski. Lwów 1939, s.
[3] [zdjęcia Pabianic]; [w:] „Giewont”, 1928, nr 3, ss. 54, 138, 213, 214, 215, 216.
[4] *Burmistrz Pabianic usunięty ze stanowiska za malwersacje [Wasilij Andrejew]*; [w:] „Rozwój”, 20.11/2 XII 1910, nr 276, s. 4.
[5] [okolicznościowy artykuł z okazji 600-lecia Pabianic]; [w:] „Łódź w Ilustracji”, 12 XI 1933, nr 46, s. 2
[6] [zdjęcia dotyczące Pabianic]; [w:] „Życie DOK IV i Samorządu łódzkiego”. Dodatek specjalny do „Polski Zbrojnej”. Warszawa lipiec 1928, ss. 65, 66, 67.
[7] [uroczystość odsłonięcia pomnika Legionisty, 12 XI 1934]; [w:] „Kalendarz IKC” na 1925 r., s. 118
[8] ADAMEK Robert, NOWAK Tadeusz, *650 lat Pabianic. Studia i szkice*. Pabianice
[9] BRZEZIŃSKI Kazimierz, *Żyd z Pabianic został znawcą ...* Warszawy (Maksymilian Baruch (186...–1921), prawnik, warsawianista, ale również regionalista Pabianic, Łodzi i okolicy)
[10] KUCHARSKI Wojciech [KUL Kraków; muzykologia], *Henryk Miłek – kompozytor, dyrygent, organista* (tytuł roboczy publikacji w przygotowaniu wg inf. z lutego 2017 r.)

1924

– nr 11, z 1 XI, s. 2: **pałac kaplica nagrobna** Kindlera w Pabianicach

1925

– nr 45, z 8 XI, s. 10: uroczystość poświęcenia sztandaru Gimnazjum Miejskiego im. Jędrzeja Śniadeckiego (**11.10.1925**)

1926

- nr 18, z 2 V, s. 3: uroczystość otwarcia kina „Oświatowego” przy ul. Gdańskiej (po II wojnie „Robotnik”, obecnie „Tomi”
– widok ogólny budynku kina
– wojewoda łódzki Ludwik Darowski przecinający wstęgę
– nr 23, z 6 VI, s. 3: „święto pieśni” w Pabianicach (**23.05.1926**)
– przemarsz członków pabianickich towarzystwa śpiewaczych przez centrum miasta
– chór i orkiestra V oddz. Łódzkiej Straży Pożarnej „in corpore” – zwycięzca w konkursie pieśni zorganizowanego podczas święta
– nr 19, z 9 V, s. 1: scena z I aktu opery fantastycznej Miłka, na podst. komedii Or-Ota p.t. „Żabi król”, przygotowanej przez uczennice Gimnazjum Miejskiego Żeńskiego im. Królowej Jadwigi (**20.04.1926**)
s. 9: Miłek profesor muzyki w gimnazjum im. Królowej Jadwigi w Pabianicach; **zdjęcie portretowe**

1927

– nr 20, z 15 V, s. 7: drużyny piłki nożnej Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej, oddz. w Pabianicach „in corpore”:
– drużyna „Jedność I”
– drużyna „Jedność II”

- nr 29, z 17 VII, s. 7: otwarcie boiska pabianickiego „Sokoła” przy ul. S. Żeromskiego
- nr 30, z 24 VII, s. 3: Dobrosówna, z pabianickiego „Sokoła”, rekordzistka Polski w biegu na 1000 metrów
s. 7: ćwiczenia druhen pabianickiego „Sokoła” podczas otwarcia boiska
- nr 36, z 4 IX, s. 7: Dobrosówna, druha pabianickiego „Sokoła”
- nr 51, z 18 XII, s. 6: grupa pabianickich lekkoatletów ze swoim trenerem Polskiego Związku Lekkiej Atletyki – Norlingiem

1928

- nr 1, z 1 I, s. 3: bankiet z okazji 25-lecia oddziału pabianickiego Banku Ludowego (18.12.1927)
- nr 12, z 18 III, s. 1: bankiet z okazji 100-lecia Cechu Czeladzi Tkackiej w Pabianicach
- nr 16, z 15 IV, s. 2: wielkanocny „bazar świąteczny” prac uczennic Gimnazjum Państwowego Żeńskiego im. Królowej Jadwigi, zorganizowany w szkolnej auli (1.04.1928)
- nr 20, z 13 V, s. 7: uroczystość poświęcenia sztandaru oddziału pabianickiego Związku Hallerczyków na placu (na Starym Rynku, później plac K. Dąbrowskiego)
- nr 35, z 26 VIII, s. 1: - Müller z Pabianic – najlepszy miotacz kulą w okręgu łódzkim na zawodach lekkoatletycznych w Łodzi
s. 7: popisy lekkoatletyczne na stadionie „Sokoła” (15.08.1928)

1929

- nr 20, z 19 V, s. 1: uczestnicy biegu sztafetowego o puchar przechodni redakcji „Kuriera Łódzkiego na mecie w Pabianicach (12.05.1929)
- nr 42, z 20 X, s. 7: kolonia robotnicza przy ul. Spółdzielczej
 - teren budowy w początkach prac
 - członkowie Komitetu Budowy osiedla „in corpore”
 - uroczystość poświęcenia kamienia węgielnego przez bp Wincentego Tymienieckiego

1930

- nr 13, z 30 III, s. 6: członkowie Międzyklubowej Komisji Piłkarskiej w Pabianicach.
- nr 21, z 18 V, s. 3: przedstawiciele władz Łodzi w warsztatach pabianickiej Szkoły Rzemiosł gdzie pod kierunkiem inż. Edwarda Wagnera (m.in. na zdj.) odlewany jest pomnik Tadeusza Kościuszki
- nr 22, z 25 V, s. 3: start do biegu sztafetowego na trasie Pabianice–Rzgów–Chojny–Łódź,

zorganizowanego przez redakcję „Kuriera Łódzkiego”
s. 5: fotoreportaż z wyścigu („szybkościowego” w oryginale)

samochodowego

na trasie Dobroń – Pabianice

- nr 23, z 1 VI, s. 5: grupa młodzieży z Miejskiej Szkoły Zawodowej Doksztalającej Nr 7 w

Łodzi podczas wycieczki do Pabianic; zdjęcie wykonane na dachu jednego z budynków fabryki papieru Sangera

- nr 24, z 8 VI, s. 2: - odlewnia Szkoły Rzemiosł w Pabianicach, w której m.in. powstał pomnik Tadeusza Kościuszki na pl. Wolności w Łodzi
- dyrektor Szkoły Rzemiosł – Tymieniecki i kierownik odlewni – inż. Edward Wagner; zdjęcie wykonane we wnętrzu odlewni
- nr 38, z 14 IX, s. 6: Janowska, sportsmenka z Pabianic, reprezentantka i mistrzyni okręgu łódzkiego w skoku wzwyż
- nr 47, z 16 XI, s. 5: drużyna piłki nożnej pracowników M..... R..... E..... – Pabianicach „in corpore”; zdjęcie wykonane przed spotkaniem z drużyną Kasy Chorych – Pabianicach

s. 7: fotoreportaż z kościoła NMP w Pabianicach

- ołtarz główny
- widok ogólny kościoła
- nawa główna
- stalle w prezbiterium, dar kupców pabianickich
- ołtarz św. Antoniego, konfesjonał i ołtarz św. Stanisława Kostki

- nr 48, z 23 XI, s. 7: fotoreportaż z kościoła farnego p.w. św. Krzyża przy ul.

Warszawskiej

- widok ogólny kościoła
- portal wejściowy
- nawa główna
- ołtarz MB Różańcowej w prawej nawie
- ołtarz główny
- tablica pamiątkowa upamiętniająca fakt darowania dóbr pabianickich kapitule krakowskiej
- tablica pamiątkowa ks. kan. Macieja Miklińskiego
- nr 51, z 14 XII, s. 2: grupa uczniów i dyrektor Szkoły Rzemiosł w Pabianicach – Tymieniecki przy fragmencie formy odlewniczej figury Tadeusza Kościuszki na pomnik w Łodzi

1931

- nr 9, z 1 III, s. 6: uczestnicy balu karnawałowego w sali Hagenbartowej przy ul. Zamkowej
- nr 15, z 12 IV, s. 8: zarząd, pracownicy Pogotowia Ratunkowego w Pabianicach i członkowie drużyny ratownictwa przeciwgazowego LOPP w Pabianicach, m.in. płk SERAFINOWICZ (prezes), WEINSTEIN (czł. zarządu), St..... BORK (sędzia, czł. zarządu), E..... HANSOWA (czł. zarządu), dr I..... BRONIEWSKI (czł. zarządu)
- nr 22, z 31 V, s. ...: fotoreportaż ze startu do biegu sztafetowego „Kuriera Łódzkiego” na trasie Pabianice–Rzgów–Łódź; zdjęć

1932

- nr 4, z 24 I, s. 2: „choinka” dla najmłodszych dzieci zorganizowana przez pabianickiego „Strzelca”, z udziałem prezesa pabianickiego Koła Przyjaciół „Strzelca” – dr Witold EICHLER’A oraz prezesa pabianickiego oddziału Związku Strzeleckiego – J. DZIATKOWSKIEGO
- nr 10, z 6 III, s. 5: Paweł GOLIŃSKI – dyrektor Kasy Chorych w Pabianicach (w latach 1932–193...); **dziecie portretowe**
- nr 14, z 3 IV, s. 5: domy robotnicze przy ul. Spółdzielczej (jeden z tych domów powstał przy ul. Kamiennej)
- nr 15, z 10 IV, s. 2: – przyrzeczenie członków pabianickiego „Strzelca” na **ryнку pabianickim**; uroczystość zorganizowana z okazji imienin J. Piłsudskiego
 - jak wyżej, prezes pabianickiego oddziału Związku Strzeleckiego – J. Dziatkowski przemawia do zgromadzonych przed złożeniem przyrzeczenia
- nr 18, z 1 V, s. 5: płk SERAFINOWICZ – prezes oddziału pabianickiego Polskiego Czerwonego Krzyża, w gronie uczestniczek kursu zakładowych drużyn ratowniczych PCK przy fabryce Scheiblera i Grohmana (24.04.1932)
- nr 30, z 24 VII, s. 3: posterunek policyjny przed fabryką „Krusche i Ender” i budynek przy ul. **w dniach strajku w tej fabryce**
 - s. 6: płonący młyn „Spójnia”, w tym czasie największy młyn mechaniczny w Polsce, dziś młyn przy ul. **Partyzanckiej**
- nr 36, z 4 IX, s. 3: Teodor NOWAK – kierownik Wydz. Finansowego Kasy Chorych w Pabianicach; zdjęcie portretowe; zamieszczone z okazji 25-lecia pracy zawodowej
- nr 39, z 25 IX, s. 1: fotoreportaż z obchodów jubileuszu 50-lecia pabianickiej Straży Ogniowej (**18.09.1932**)
 - bp W. Tymieniecki w otoczeniu celebransów okolicznościowej mszy
 - wręczenie nowego poświęconego sztandaru
 - defilada na ul. **Zamkowej** prowadzona przez d-cę pabianickiej Straży i poczet sztandarowy
 - uroczystość dekoracji 82 strażaków pabianickiej Straży
- nr 47, z 20 XI, s. 5: – wystawa prac Bolesława NAWROCKIEGO oraz uczniów jego kursów malarskich; otwarta staraniem oddziału pabianickiego Polskiego

Towarzystwa Krajoznawczego
– reprodukcja pracy B. Nawrockiego p.t. „Z kościoła”

1933

- nr 4, z 22 I, s. 1: wewnątrz pracowni pabianickiego malarza – Ary Sperskiego przy ul. Zamkowej 2; wraz z artystą
- nr 10, z 5 III, s. 1: grupa pabianickich uczestników wydarzeń rewolucji 1905 r., aktualnie działacze Narodowego Związku Robotniczego (NZR) i Narodowej Demokracji (ND); zdjęcie wykonane przed kinem „Zachęta” przy ul. T. Kościuszki 14 („Domu Ludowym” pabianickiego oddziału „Polskiej Macierzy Szkolnej”)
- nr 36, z 3 IX, s. 2: uroczystość otwarcia zawodów lekkoatletycznych o Puchar Prezydenta R.P. – Ign. Mościckiego na stadionie Towarzystwa Sportowego „Krusze i Ender”, przy ul. Zamkowej (27.08.1933)
- nr 45, z 5 XI, s. 6: remont drogi Łask – Pabianice
- nr 47, z 19 XI, s. 3: pomnik Legionisty (proj. H. Lubelski) na placu Zamkowym; widok ogólny
- s. 4: przysięga członków Związku Strzeleckiego na placu przed kościołem św. Mateusza na Starym Mieście

1934

- nr 3, z 21 I, s. 4: „choinka” dla najbiedniejszych dzieci policjantów pabianickich
- nr 4, z 28 I, s. 3: „opłatek” członków POW, placówka Pabianice; zdjęcie wykonane w siedzibie Placówki
- nr 17, z 29 IV, s. 3: spotkanie członków oddziału pabianickiego Związku Oficerów Rezerwy na „wielkanocnym jajku” w siedzibie Oddziału; na zdjęciu m.in.: inspektor GOGOŁOWSKI, dyrektor KANENBERG, komisarz JABŁOŃSKI, notariusz Modest SŁONIEWSKI – prezes oddz. łódzkiego Związku, dyrektor JELENIOWSKI, CICHECKI – sekretarz oddz. łódzkiego Związku Oficerów Rezerwy i inżynier BARTNICKI
- nr 17, z 29 IV, s. 6: Paweł GOLINSKI, dyrektor Kasy Chorych w Pabianicach, od IV 1934 r. członek Rady Nadzorczej łódzkiej elektrowni z ramienia Zarządu m. Łodzi; zdjęcie portretowe
- nr 23, z 10 VI, s. 2: uczestnicy kursu pabianickiej Akcji Katolickiej wraz z delegatami Katolickiego Stowarzyszenia Mężczyzn Dekanatu Pabianickiego; na zdjęciu m.in. ks. dziekan LEWANDOWSKI, ks. kanonik NOWICKI, prezes Akcji Katolickiej w Łodzi Zygmunt PODGÓRSKI
- nr 25, z 24 VI, s. 5: Janowska II (druga); zawodniczka „Sokoła”–Pabianice, uprawiała m.in. skok wzwyż
- nr 30, z 29 VII, s. 4: grupa uczestników inauguracji linii autobusowej Łódzkich Wąskotorowych Elektrycznych Kolei Dojazdowych S.A. (ŁWEKD) z Łodzi przez Pabianice, Łask, Zduńską Wolę do Sieradza (**20.07.1934**); zdjęcie wykonane przed wejściem do Magistratu m. Pabianic przy ul. Zamkowej
- nr 35, z 2 IX, s. 4: delegacja oddziału pabianickiego Chrześcijańskiego Związku Dozorców Domowych Zjednoczenia Zawodowego w gronie uczestników obchodów 15-lecia działalności oddziału łódzkiego Związku (**27.08.1934**)
- nr 39, z 30 IX, s. 2: sztandar powstańców styczniowych ziemi sieradzkiej powierzony opiece harcerzy pabianickich; zdjęcie rozwiniętego sztandaru wykonane przed pomnikiem w Dobrej (**23.09.1934**)
- nr 44, z 4 XI, s.: zawody strzeleckie pabianickiego koła Związku Oficerów Rezerwy – grupa zdobywców nagród: p[or. rez. KANENBERG, kpt rez. GOŁOGOWSKI, por. rez. MAJCHRZAK, por. rez. NEUGEBAUER

- jak wyżej, na wspólnym zdjęciu wraz z rodzinami
- nr 48, z 2 XII, s. 5: fotoreportaż krajoznawczy z zamku pabianickiego (w latach 1833–19

40 **siedziba pabianickiego Magistratu**) autorstwa Włodzimierza Pfeiffera z Łodzi

- widok ogólny od strony wschodniej
- widok ogólny od strony zachodniej
- widok z okna I piętra na inne okno na tym samym piętrze z

napisem

„Sic transit gloria mundi”

- kominek w jednej z sal na I piętrze zamku
- schody wejścia głównego na I piętro
- malowidło ściennie pabianiczana J. Szulca z roku 1917
- fragment elementów attyki zamku

= fabryki

== „Krusche i Ender”

porównaj: **OSOBY** – **KRUSCHE** Brunon (współwłaściciel), **KRUSCHE** Karol (współwłaściciel)

Fabryka powstała w 18... roku. Nazwa z 193...: Spółka Akcyjna Pabianickich Fabryk WYROBÓW Bawełnianych „Krusche i Ender”, Pabianice, ul. Zamkowa 3. W 1972 r.: Pabianickie Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Rewolucji 1905 roku, Pabianice, ul. Armii Czerwonej 5.

Firma miała w Łodzi swój sklep firmowy przy ul. Piotrkowskiej 143, w domu, który był jej własnością. Dziś budynek gdzie na parterze mieści się LG Bank.

1930

- nr 28, z 6 VII, s. 6: fragment przędzalni fabryki „Krusche i Ender”
- nr 30, z 20 VII, s. 5: przędzalnia obrączkowa
- nr 38, z 14 IX, s. 5: widok ogólny budynku dyrekcji fabryki „Krusche i Ender” (reprodukcja zdjęcia z „Giewontu”, 1928, nr 3, s. 213)

1931

- nr 27, z 5 VII, s. 3: grupa urzędników fabryki „Krusche i Ender” z rodzinami na zabawie leśnej w Kolumnie
 - grupa uczestników zabawy
 - laureatki konkursu na najładniejszą sukienkę damską i dziewczęcą, panie: KEILOWA, SCHRAMMÓWNA, SCHAFFERÓWNA i KRANZOWA oraz dzieci – BURSZÓWNA I SKWARKOWA

== Kindlera

1930

- nr 24, z 8 VI, s. 2: grupa uczniów Miejskiej Szkoły Zawodowej Doksztalczącej Nr 7 w Łodzi na wycieczce w Pabianicach; zdjęcie wykonane w fabryce Kindlera

== Pabianickie Zakłady Włókiennicze „Polana”, SA

porównaj: **OSOBY** – **FELIX** Leon (inż., wiceprezes Spółki)

<http://szukajwarchiwach.pl/39/493/0#tabZespol>

Spółka powstała w 1936 r., której m.in. wiceprezesem inż. Leon Felix.

W Łodzi i tu mieścił się jej zarząd. Utworzyła go grupa łódzkich fabrykantów, głównie przędzalników wełny czesankowej dla produkcji „lanitalu”, który był włóknem sztucznym na bazie kazeiny, na podstawie wykupionego patentu włoskiej firmy „Snia Viscosa”.

Zbudowała w tym celu zakład w Pabianicach, przy ul. **Kopernika 4**, który został uruchomiony 14 maja 1938 roku. W otwarciu uczestniczył wicepremier Eugeniusz Kwiatkowski a to dlatego, że w tym czasie była to jedyna tego rodzaju fabryka, która otrzymała od Ministerstwa Przemysłu i Handlu wyłączność użytkowania patentu na terenie Polski.

W okresie II wojny światowej zakład został rozbudowany. Wykonywał on zamówienia dla Wermachtu. W 1944 r. firmę przejęła Widzewska Manufaktura, w której na większą skalę uruchomiono produkcję włókien sztucznych. [Bolesław Pełka]

1938

- nr 21, z 22 V, s. 1: – na poświęceniu fabryki włókien sztucznych, tzw. „lanitalu” firmy „Polana” w Pabianicach (**14.05.1938**)
 - na poświęceniu kamienia węgielnego pod budowę Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. Gdańskiej 100 (ob. Wojewódzka B-ka Publiczna im. J. Piłsudskiego; **14.05.1938**)
- s. 4: na poświęceniu fabryki lanitalu firmy „Polana” w Pabianicach; przed wejściem zakładu w celu jego zwiedzenia

– PAPROTNIA

Wieś w powiecie **zduńsko wolskim**

– PIASKI

Wieś w powiecie **.....**

– PIASKOWICE, wieś k. Zgierza

- wieś k. Zgierza
- do początków XIX w. – Pieskowice
- wieś dzieliła się na trzy części: Piaskowice, Piaskowice–Kolonія i Piaskowice–Pieńki
- w 1954 r. w granice Zgierza włączono Kolonię i Pieńki, w 1988 r. pozostała część wsi
- pomnik Waleriana Łukasińskiego, fundacji mieszkańców tej wsi – Wasilewskich, jedyny do tej pory jego pomnik w Polsce został odsłonięty w lipcu lub sierpniu 1928 r.; pomnik został zniszczony przez hitlerowców w 1940 r., ale fundatorom udało się ocalić marmurową tablicę stanowiącą element tego pomnika, która została umieszczona na głazie i odsłonięta dopiero w 1989 r.; w 2010 r. teren na którym stał (obok d. szkoły zakładowej zakładów „Boruta”) został sprzedany prywatnemu inwestorowi o groziła mu rozbiórka. Ostatecznie został umieszczony w pasażu łączącym ulice Łęczyczką i Piątkowską [2,3]

BIBLIOGRAFIA:

- [1] [pomnik W. Łukasińskiego]; [w:] „Panorama”, 28 VIII 1932, s. 6
- [2] BERESZCZYŃSKI Marcin, *Pomnik bohatera [W. Łukasińskiego] może zostać zrównany z ziemią. Powiat zgierski sprzedał działkę z pomnikiem. Nabywca terenu nie chce obelisku, a władze się kłócą*; [w:] „Polska. Dziennik Łódzki”, 10.02.2010, nr 34, s. 9
- [3] BERESZCZYŃSKI Marcin, *Koniec sporów władzy, pomnik patrioty ocalony*; [w:] „Polska. Dziennik Łódzki”, 30.03.2010, nr 75, s. 8.

1926

- nr 44, z 31 X, s. 3: widok ogólny pomnika Waleriana Łukasińskiego

1928

- nr 33, z 12 VIII, s. 7: pomnik mjr Waleriana Łukasińskiego

1931

- nr 35, z 30 VIII, s. 1: pomnik mjr Waleriana Łukasińskiego; w podpisie pod zdjęciem pełny tekst z tablicy pomnikowej dobrze zresztą widoczny na zdjęciu

1933

- nr 23, z 4 VI, : uroczystość oddania hołdu mjr W. Łukasińskiemu pod Jego pomnikiem w Piaskowicach, zorganizowana przez Koło Przyjaciół IV baonu im. mjr W. Łukasińskiego 128 Miejskiego Pułku Piechoty Przysposobienia Wojskowego z Łodzi, z okazji „Święta Sportu i Pieśni” w Zgierzu (**28.05.1933**)
 - s. 1: grupa najważniejszych gości i organizatorów uroczystości; zdjęcie wykonane na tle pomnika
 - s. 3: – widok ogólny pomnika
 - grupa uczestników uroczystości
 - mieszkańcy Zgierza biorący udział w uroczystości

- PIOTRKÓW [Trybunalski]

porównaj: – **FABRYKI** – włókiennicze – Towarzystwo Akcyjne Przemysłowe i Handlowe Dawnych Przedsiębiorstw EMILA HAEBLERA
– **OSOBY** – **ANDYSZ** Józef (dyr. II Prywatnego Gimnazjum Męskiego w Piotrkowie)

Miano „Trybunalski” otrzymał dopiero po II wojnie światowej, w 194... roku. Przed I wojną światową był nazywany nieoficjalnie „Gubernialnym”.

- PIOTRÓW

Wieś w powiecie kaliskim.

1925

– nr 44, z 1 XI, s. 5: obóz letni Chorągwi Łódzkiej w Piotrowie k. Kalisza (opis tego obozu na s. 6)

- podobóz XVI ŁDH im. K. Pułaskiego
- gimnastyka poranna
- kuchnia obozowa
- nauka sygnalizacji chorągiewkami
- apel poranny
- kąpiel w rz. Prośnie
- namiot sanitarny
- wycieczka do zamku Czartoryskich w Gołuchowie

- PODDĘBICE

Miasto powiatowe.

BIBLIOGRAFIA:

[1] (Jaz), *Pałac starszy o 200 lat*; [w:] „Express Ilustrowany”, 24 IX, nr 223, s. 7.

1928

– nr 36, z 2 IX, s. 3: z podpisu: „*Pałac w Poddębicach, własność Wł. Zakrzewskiego, prezesa miejscowego koła „Sokoła”.*”

- PODŁĘŻYCE

Wieś w powiecie sieradzkim.

1925

- nr 4, z 25 I, s. 5: zdjęcie portretowe Edmunda STAWSKIEGO, właściciela Podłęzyc, uczestnika Powstania Styczniowego
- nr 15, z 11 IV, s. 7: dwór Stawskich w Podłęzycach
- nr 50, z 13 XII, s. 3: grupa mieszkańców Podłęzyc z „kogutkiem” podczas Świąt Wielkanocnych

- POPOWO, wieś, pow. turecki

- PRZEDBÓRZ, miasto

- PSARY

- RADOM

- RADOGOSZCZ

patrz: **ŁÓDŹ** – dzielnice i rejony miasta – Radogoszcz

- RADOMSKO

1935

– nr 4, z 27 I, s. 4: *plateau* uczniów gimnazjum radomskiego usuniętych za udział w strajku

szkolnym w 1904 r.

– RADUCZ

Wieś w powiecie W okolicy znajdował się duży poligon na którym m.in. ćwiczyły łódzkie pułki

1925

– nr 29, z 19 VII, s. 4: msza polowa 28 pułku piechoty Strzelców Kaniowskich na poligonie w

Raduczu

– RAFALÓWKA, wieś

– REGNY, wieś

– RETKINIA

porównaj: – **ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA** – Związek Strzelecki, oddz. grodzki w Łodzi – Oddział męski – Retkinia
– Oddział żeński – Retkinia
– **OSOBY** – KLIMEK J..... (prezes Koła ZMW „Wici”)

Wieś w powiecie **pabianickim**. Z dniem 18 V 1910 r. erygowano parafię Retkinia, wyłączając ją z pabianickiej par. św. Mateusza (dekanat łaski).

Włączona przez okupanta niemieckiego w obszar Łodzi z dniem 1 I 1940 roku. W 1945 r. na krótko z powrotem powróciła do przedwojennej przynależności administracyjnej. Ponownie włączona w obszar Łodzi z dniem ... XII 1945 roku.

BIBLIOGRAFIA:

[1], Retkinia, czyli wieś z przyszłością. Największe łódzkie osiedle z wielkiej płyty. [w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, 7–8 VII 2007, nr 157, ss. 20–21.

1928

– nr 47, z 18 XI, s. 3: spotkanie Koła Młodzieży Wiejskiej „Wici” we wsi Retkinia z prezesem

Koła – J. Klimkiem na czele, z postem na Sejm RP – I. Mularkiem

1929

– nr 2, z 13 I, s. 3: członkowie Rady Nadzorczej i Zarządu Kasy Spółdzielczej we wsi Retkinia na tle „Domu Ludowego”, przy obecnej ul. Retkińskiej; zdj. wykonane z okazji 15-lecia Kasy

1933

– nr 10, z 5 III, s. 3: mieszkanki Retkini na kursie gotowania i pieczenia, zorganizowanego

przez Instytut Rzemieślniczy w Łodzi

– nr 45, z 5 XI, s. 4: członkowie oddz. męskiego i żeńskiego z Retkini Związku Strzeleckiego

w Łodzi; na zdj.: v-ce prezes **oddz. retkińskiego ZS** – A. Jegier, komendant **oddz. retkińskiego ZS** – B. Pawłowski i referent **oddz. retkińskiego ZS** – A. Kaczmarcki; zdjęcie wykonane w sali retkińskiego „Domu Ludowego”, przy ul. Retkińskiej

– ROSANÓW, wieś

– ROZPRZA, k. Piotrkowa Tryb.

– ROZWORZYNO

Wieś koło Rogowa.

1933

– nr 36, z 3 IX, s. 5: w grupa uczennic Gimnazjum Żeńskiego S. Sobolewskiej na kolonii letniej w Rozworzynie

- RUDA PABIANICKA

porównaj: – **KLUBY** – sportowe – Rudzki Klub Sportowy
– **OSOBY** – **DÓŁKA** Franciszek (burmistrz), **GODOS** Marian (kolarz),
STEFAŃSKI (nacz. OSP), **STROIŃSKI** Stanisław (kolarz)
– **TORY** – tor wyścigów konnych w Rudzie Pabianickiej

Pierwotnie wieś w pow., granicząca z Łodzią od południowego-zachodu. W 1822 r. zamieszkiwały w niej tylko 62 osoby. Nazwa pochodzi z jednej strony od eksploatowanych tu w wiekach średnich rudy darniowej, którą na miejscu wytapiano. Miano „pabianickiej” uzyskała od pobliskich Pabianic.

W 185... duży obszar ziemi zakupił tu Ludwik Geyer z zamiarem zbudowania przędzalni, ale ostatecznie wybudował cukrownię n. Nerem, w pobliżu ul. Farnej. W 1873 r., z powodu trudności w jej prowadzeniu (konieczność dowozu buraków cukrowych z dalszych odległości) sprzedał ją warszawiakom – Adolfowi i Jakubowi Loewenbergom i ich wspólnikowi – Majerowi Junghertz. Z czasem jej głównym właścicielem, po śmierci Adolfa stał się jego brat. Po jego śmierci cukrownię przejął Seliga Natanson. Po jego śmierci jego synowie zamknęli cukrownię a teren pod nią zaczęli parcelować pod działki. Na części z nich powstały różne fabryki.

Około 1900 r. Ruda otrzymała prawa osady fabrycznej. Od 17 stycznia 1901 r. uzyskała połączenie tramwajowe (podówczas zwane „kolejką dojazdową”), po otwarciu linii „Łódzkich Wąskotorowych Elektrycznych Kolejek Dojazdowych (w latach 30-tych XX w. – Łódzka Wąskotorowa Elektryczna Kolej Dojazdowa, Sp. Akc.) z Łodzi do Pabianic. W dniu 22 X 1910 r. otwarto odnogę od niej w kierunku Rzgowa, która kończyła się w okolicy kościoła pw. Z kolei ta odnoga została w kwietniu 1916 r. przedłużona z polecenia niemieckich władz okupacyjnych do Rzgowa i Tuszyńna.

W okresie przez I wojnę światową Ruda Pabianicka stopniowo zaczęła przekształcać się w podmiejską miejscowość letniskową, **szczególnie ulubioną przez łódzian pochodzenia żydowskiego.**

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, już w 1919 r. grupa mieszkańców rozpoczęła starania o uzyskanie przez osadę praw miejskich. Stało się to 14 II 1923 r. z rozporządzenia Rady Ministrów. Pierwszym burmistrzem został wybrany Franciszek Dółka [1]. Następnym był Adam Łatkowski, w latach 1928–193... W nowym mieście wydzielono siedem dzielnic: Rokicie, Chachuła, Marysin, Podgórze, Góry (Janówek), Rudą Górna i Ruda Dolna.

Wraz z otrzymaniem praw miejskich władze Rudy opracowały i używały jego herb nawiązujący do czasów kiedy Ruda wchodziła w skład majątku kapituły krakowskiej, do rozwijającego się w niej szybko przemysłu oraz do herbu Pabianic. W 1937 r. Min. Spraw Wewnętrznych zakazało jego używania go, jako historycznie nieuzasadnionego.

W okresie II wojny światowej (od 1 I 1940) Ruda została włączona w obszar Łodzi jako jedna z siedmiu tzw. „dzielnic zewnętrznych” p.n. „Erzhausen”. W 1939 r. 30% jej stałych mieszkańców (z 20 tys.) deklarowało się jako Niemcy. Około 60% rudzkich urzędników i tzw. „posiadaczy” było niemieckiego pochodzenia.

Podczas okupacji niemieckiej w fabryce tektury Arnolda Bajera przy u. Pabianickiej, w 1939 r. został utworzony obóz przejściowy dla Polaków, zlikwidowany ok. połowy 1940 roku. Natomiast w lecie 1941 r., w rejonie obecnej ul. Odrzańskiej powstał obóz jeniecki dla lotników rosyjskich – Stalag Luft 2, który funkcjonował do ... 1944 r., potem krótko przebywała w nim grupa powstańców warszawskich.

Również w tym okresie Ruda Pabianicka była centrum kierowania łódzką akcją „N”, której szefem był Jan Libsz, Polak niemieckiego pochodzenia, który na polecenie dowództwa AK przyjął volkslistę. Został aresztowany 13 VI 1944 przez łódzkie gestapo i zamordowany. W jego mieszkaniu jakiś czas ukrywał się „kurier z Warszawy”, czyli Jan Nowak-Jeziorański.

Po zakończeniu okupacji ta i inne inkorporacje tego okresu zostały najpierw anulowane a następnie wprowadzone przez nowe władze praktycznie w takim samym kształcie.

Formalną i zwyczajową granicą pomiędzy Rudą Pab. a Łodzią był, od 1905 r. most kolei obwodowej ponad szosą a później ulicą Pabianicką.

W dniu 17 I 1901 r. Ruda Pab. uzyskała połączenie tramwajowe poprzez linię Łódź–Pabianice, eksploatowaną przez najpierw konsorcjum a później spółkę akcyjną p.n. Łódzkie Wąskotorowe Elektryczne Koleje Dojazdowe. Z dniem 1910 r. oddano do użytku odnogę od szosy Pabianickiej na ul. Rudzkiej, która kończyła się w okolicy stawów Aleksandra Stefańskiego. W okresie I wojny światowej, 18 IV 1916 r., uruchomiono linię od krańcówki rudzkiej do Rzgowa i Tuszyńna, wtedy z trakcją parową, która w 1927 r. została zelektryfikowana (otwarcie 1 czerwca). Linia rzgowsko-tuszyńska, na odcinku od Rudy, została zlikwidowana z dniem 1978 roku. Pozostały odcinek, rudzki, uległ likwidacji z dniem 1995 roku.

Na terenie Rudy Pabianickiej powstał przed I wojną światową tor wyścigów konnych do którego została doprowadzona prywatna, dyrektora tramwajów podmiejskich – inż. Wiesława Gerlicza, odnoga tramwajowa.

Innym popularnym do dziś miejscem rekreacji mieszkańców Rudy Pab., Łodzi i okolic był park i stawy Aleksandra Stefańskiego (od nazwiska właściciela). Po II wojnie światowej przekształcone i przemianowane na park im. 1 Maja.

W dniu 25 kwietnia 1930 r. Rudę Pabianicką odwiedził prez. RP Ignacy Mościcki (przy okazji wizyty w Łodzi, w związku z otwarciem i poświęceniem szpitala Kasy Chorych, nazwanego jego imieniem, przy ob. ul. S. Kopcińskiego; ob. szpital N. Barlickiego) [10].

W okresie II wojny światowej, z dniem 1 I 1940 r. włączona przez okupanta niemieckiego w obszar Łodzi pod nazwą „Erzhausen”. Decyzję tę niejako potwierdziły po wojnie władze polskie ustalając rozporządzeniem nr z dn. grudnia 1945 r. o nowych granicach Łodzi.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi, sygn. I – 11566
([zdjęcie legitymacyjne](#) pierwszego burmistrza Rudy Pabianickiej – Franciszka Dółki)
- [2] KUPIŚ Włodzimierz, Ruda na przyszłość. [w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, 4-5 XI 2006, nr 258, s. 25.
- [3] ZAREDA Jadwiga, [oprac. n.t. historii Rudy Pab.]
- [4] SZREJNER Magdalena, *Gdy Ruda była miastem*; [w:] „Kocham Łódź”, nr 44, dod. do „Polska. Dziennik Łódzki”, 25 IX 2009, nr 225.
- [5] *Gospodarka, która doprowadziła Rudę Pabianicką do ruiny. Poważne zarzuty o nadużycia przeciw trzem burmistrzom. Rewelacyjny memoriał frakcji radzieckiej BBWR*; [w:] „Kurier Łódzki”, 10 VI 1932, nr 159, s. 5 („
- [6] STAWISZYŃSKA Aneta (anetas83@wp.pl), Ruda Pabianicka. Łódź 2010
- [7] PIERZCHAŁA Wiesław, *Tajemnica dwóch willi wyjaśniona* [willi Adolfa Horaka, która okazała się być zbudowaną przez Rudolfa Kellera], [w:] „Polska. Dziennik Łódzki”, 25 XI 2011, nr 157, s. 9
- [8] www.rudapabianicka.com.pl
- [9] GRONCZEWSKA Anna, *90 lat Rudy Pabianickiej*; [w:] „Kocham Łódź” (dod. do „Polska. Dziennik Łódzki”), nr 208, z2013, ss. 8-9.
- [10] okolicznościowy album z 1930 r. od mieszkańców Rudy dla ówczesnego burmistrza – A. Łatkowskiego; seria zdjęć z pobytu prez. Ig. Mościckiego w Rudzie Pab.); [w:] Wojew. B-ka im. J. Piłsudskiego w Łodzi, Dział Zbiorów Specjalnych:
- [11] *Na straży interesów rzemiosła. Jubileusz Towarzystwa Rzemieślniczego w Rudzie Pabianickiej. Wspaniały rozwój organizacji i plany pracy na przyszłość*; [w:] „Kurier Łódzki”, 17 III 1935, nr 11, s. 8.

1925

- nr 26, z 28 VI, s. 3: uczestnicy zabawy łódzkich harcerzy w parku Stefańskiego
(21.06.1925)

1926

- nr 36, z 5 IX, s. 1: widok ogólny stawu w parku Aleks. Stefańskiego; widok na wyspę w kierunku zachodnim

1927

- nr 22, z 29 V, s. 8: wylew rzeki Ner w okolicach Rudy Pab.; widoczny również sztyld gospodarstwa ogrodniczego Wiesława Salwy
- nr 30, z 24 VII, s. 3: stawy Stefańskiego

1928

- nr 29, z 15 VII, s. 3: zawody pływackie dla oficerów 10 pułku artylerii lekkiej zorganizowane na stawach Aleksandra Stefańskiego
- nr 30, z 22 VII, s. 3: mieszkańcy Łodzi w trakcie wypoczynku świątecznego nad stawami Stefańskiego

1929

- nr 2, z 13 I, s. 2: Zakład Ogrodniczy „Marysin” Wydziału Plantacji Miejskich Zarządu m.

Łodzi przy ul. Szkolnej 7

- nr 12, z 24 III, s. 3: fotoreportaż z gospodarstwa ogrodniczego „Marysin”:
- widok ogólny
 - jedna ze szklarni
 - szklarni (wnętrze)
 - szklarni (wnętrze)
 - szklarni (wnętrze)
 - chłodnia składowa (wnętrze)
- nr 24, z 16 VI, : pożegnanie ustępującego ze stanowiska prezesa „Patronatu” Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w Rudzie Pabianickiej – A.....
Janowskiego (28.04.1929)
s. 2: [winieta ? okładka ?](#) książki pamiątkowej wręczonej przez młodzież

A.

Janowskiemu

- s. 3: członkowie „Patronatu” i Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w Rudzie Pab. uczestniczący w pożegnaniu
- nr 29, z 21 VII, s. 3: widok ogólny stawów Stefańskiego
- nr 48, z 24 XI, s. 3: „Zakłady Ogrodnicze, Ruda Pabianicka, ul. Szkolna 7”;
- fotoreportaż
- witryna sklepu firmowego Nr 1, ul. Piotrkowska 76 w Łodzi
 - sklep firmowy Nr 2, ul. Piotrkowska 4 w Łodzi

- sklep firmowy Nr 3, ul. Piotrkowska 161
- wewnątrz jednej ze szklarni z sadzonkami chryzantem
- widok ogólny Zakładu

1931

– nr 2, z 11 I, s. 8: pierwszy Zarząd nowopowstałej Resursy Rzemieśniczej w Rudzie Pab.;

na zdjęciu: F. Jakubowski – prezes. W. Jaguś – I sekretarz, E. Klisz – II sekretarz, T. Nowak – skarbnik

– nr 23, z 7 VI: drewniana wieża do skoków do wody ustawiona na terenie stawów Aleksandra Stefańskiego
s. 4: zbliżenie
s. 6: widok ogólny

– nr 24, z 14 VI, s. 2: uczestnicy uroczystości poświęcenia sztandaru Szkoły Powszechnej

Nr 2 w Rudzie Pab.; tzw. „czerwona szkoła”; ponieważ nie został otynkowany (7.06.1931)

s. 7: grupa chłopców kąpiących się w stawie Stefańskiego; foto wykonane

przy kładce do skoków do wody

1932

– nr 19, z 8 V, s. 2: fragment jednej z alejek parku dookoła stawu Aleks. Stefańskiego

– nr 34, z 21 VIII, s. 2: Franciszek Dółka (3. od prawej na amatorskim zdjęciu wykonanym

na plaży w Gdyni; tu w podpisie nieprawidłowe brzmienie nazwiska – „Dułka” !)

1933

– nr 24, z 11 VI, s. 1: uczestnicy uroczystości otwarcia lokalu i bufetu Resursy Rzemieśniczej w Rudzie Pab., przy ul. Staszica 131 (21.05.1933)

– nr 28, z 9 VII, s. 3: fotoreportaż z zawodów marszowych szlakiem marszu legionistów z

Piotrkowa Tryb. do Łodzi w 1914 r. (8 zdjęć; 6.08.1933)

– zwycięski zespół z 74 pułku piechoty na ulicach Rudy

Pabianickiej

– nr 30, z 23 VII, s. 1: – wieczornica kawalerów Virtuti Militari z terenu województwa łódzkiego w sali Stefańskiego przy ul., z udziałem najwyższych władz łódzkich; uczestnicy i zaproszeni goście „in corpore”

– Zarząd Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (.....) Mroczkowski – v-ce prezes, Waszkowski, Radłowski; zdjęcie wykonane z okazji zdobycia na własność pucharu przechodniego Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w dorocznym biegu

na

przełaj, na zdjęciu również czołowy biegacz rudzkiego „Sokoła”

–

..... Bender

– nr 46, z 12 XI: [zdjęcia opublikowane z okazji 25-lecia Ochotniczej Straży Ogniowej w Rudzie Pabianickiej]

– Zarząd i Komenda OSO w Rudzie Pab.

– budynek strażnicy OSO – Ruda Pab. przy ul. marsz. J. Piłsudskiego (dziś Rudzka) w budowie

– nr 47, z 19 XI, s. 3: – członkowie Rady Miejskiej Rudy Pabianickiej podczas obchodów święta 11 Listopada połączonych z obchodami 10-lecia [wyjaśnić

??]

otrzymania praw miejskich przez Rudę Pab.

– jak wyżej, widok ogólny sali zgromadzenia (w remizie strażackiej

w

Rudzie)

– nr 48, z 26 XI, s. 2: fronton Magistratu m. Ruda Pabianicka przy ul. marsz. J.

- Piłsudskiego (dziś Rudzka) 6 lub 8 udekorowany z okazji 15-lecia święta Niepodległości Polski i 10-lecia otrzymania praw miejskich
- nr 51, z 17 XII, s. 7: Zarząd Ochotniczej Straży Ogniowej w Rudzie Pabianickiej „in corpore” (Rudolf Streibel – prezes, Gustaw Oberman – prezes honorowy, Emil Ebert – v-ce prezes, Ignacy Chojnacki – naczelnik Straży, Jan Osiński – gospodarz, Stanisław Kowalski – skarbnik, Wacław Jaguś – sekretarz, Marcin Schüttenhelm – członek Zarządu)

1934

- nr 4, z 28 I, s. 6: pierwszy Zarząd Związku Podoficerów Rezerwy w Rudzie Pabianickiej
 - (A. Jaroszka – skarbnik, Edward Klisz – prezes, T. Kosiński – sekretarz,
 - J. Rybowski – wiceprezes, K. Biernat, H. Radłowski – gospodarz, B. Pawlaczyk, E. Bielawski.
- nr 12, z 25 III, s. 5: uczestnicy poświęcenia sztandaru Resursy Rzemieślniczej w Rudzie Pabianickiej, którego dokonał ks. kan W. Ciesielski; na zdjęciu m.in. rodzice chrzestni sztandaru: F. Zarzycki, Z. Kowalski, R. Świdorski, P. Nowakowa, A. Giblerowa, inż. Edward Wagner, K. Brandt, M. Grossowa, inż. Wędrychowski, H. Pękalska, J. Gertner (18.03.1934)
- nr 29, z 22 VII, s. 3: drewniana skocznia do skoków do wody na terenie stawów Aleks. Stefańskiego

1935

- nr 9, z 3 III s. 2: zdjęcie portretowe z podpisem: „Pan Jan BOGDAŃSKI z Rudy Pabianickiej, założyciel „Resursy” [w Rudzie – WŻ] i pierwszy mistrz chrześcijański w zawodzie szklarskim na tereni województwa łódzkiego.”
- nr 28, z 14 VII, s. 1: spotkanie członków Cechu Cukierników w Łodzi z okazji 15-lecia działalności Cechu w ogrodzie jego członka z Rudy Pabianickiej – Czarnowskiego
- nr 51, z 22 XII, s. 3: obraz chorągwiany przedstawiający św. Izydora Oracza, zamówiony przez par. w Rudzie Pabianickiej, autorstwa łódzkiego malarza – Chwalisława Zielińskiego

– RUDA SKIERNIEWICKA

Wieś w powiecie skierniewickim.

We wsi znajdował się stały ośrodek szkolenia w zakresie przysposobienia wojskowego Dowództwa Okręgu Korpusu IV–Łódź przez który przeszła nieomal cała młodzież męska Łodzi kształcąca się w szkołach średnich. Ośrodek powstał w 192... roku.

1929

- nr 35, z 1 IX, s. 7: obóz wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego młodzieży łódzkich szkół średnich zorganizowany w przez DOK IV w Rudzie Skierniewickiej (4 zdjęcia)

1930

- nr 35, z 24 VIII, s. 7: fotoreportaż z inspekcji obozu letniego Przysposobienia Wojskowego DOK IV przez jego dowództwo, m.in. przez gen. S. Małachowskiego
 - gen. S. Małachowski
 - grupa uczniów Gimnazjum Społecznego w Łodzi, ul.
 - grupa uczniów Gimnazjum im. M. Kopernika w Łodzi
 - grupa uczniów z III Państwowego Gimnazjum Męskiego im. J. Piłsudskiego

- grupa uczniów Państwowego Gimnazjum im. ks. I. Skorupki
- grupa uczniów z Państwowego Gimnazjum im. S. Staszica
- grupa uczniów Gimnazjum Męskiego Zgromadzenia Kupców w Łodzi
- **nr 36**, z 31 VIII, s. 3: jak wyżej; ciąg dalszy fotoreportażu (3 zdjęcia)
 - dowództwo obozu „in corpore” (mjr Ulatowski, kpt Berger, prof. Jakóbczyk, red. Wojtyński)
 - wręczenie nagród po obozowych zawodach strzeleckich
 - grupa uczestników zawodów strzeleckich wraz z ich sędziami

– RYCHŁOCICE

Wieś w pow. wieluńskim.

– RYPINEK, wieś k. Kalisza

– RZGÓW

porównaj: – **CMENTARZE** – żołnierzy niemieckich
 – **STRAŻ POŻARNA** – w powiecie łódzkim – Rzgowska Straż Ogniowa Ochotnicza

Miasto w powiecie łódzkim. W dniu 18 IV 1916 r., z polecenia niemieckich władz okupacyjnych spółka „Łódzkie Wąskotorowe Elektryczne Koleje Dojazdowe” (tramwaje podmiejskie) otworzyła linię z Rudy Pabianickiej do Rzgowa. W momencie uruchomienia, ze względu na warunki wojenne, linia miała trakcję parową, czyli wagony tramwajowe były ciągnięte przez parowozy wąskotorowe. Upalnym latem 1918 r. na pewno iskra z komina jednego z nich (bo oficjalnie nie powiązano pożaru z ŁWEKD) była przyczyną spalenia się praktycznie całego drewnianego Rzgowa, który został odbudowany już w cegle, zyskując wyraźnie miejski charakter.

BIBLIOGRAFIA:

[1] GAŁKIEWICZ Anna, Dzieje Rzgowa, Łódź 200..

1932

– **nr 27**, z 3 VII, s. 1: uroczystość zakończenia 10-dniowego kursu dla oficerów pożarnictwa

powiatu łódzkiego, mającego w temacie m.in. współdziałanie straży pożarnej z wojskiem na wypadek wojny; zdjęcie wykonane przed budynkiem rzgowskiej straży pożarnej (**24.06.1932**)

– SANIE

Wieś k. Aleksandrowa

1932

– **nr 32**, z 7 VIII, s. 2: grupa dzieci z Aleksandrowa na koloniach letnich we wsi Sanie k. Aleksandrowa

- budynek szkoły w Saniach w której umieszczono kolonię
- grupa wychowawczyń kolonii wraz z kilkorgiem dzieci

– SĘDZIEJOWICE, wieś, k. Widawy

– SIERADZ

porównaj: – **MIEJSCOWOŚCI I WSIE** – Biskupice
 – Korczew
 – Męka
 – Mnichów
 – Nowa Wieś
 – Podłężyce
 – Smardzew
 – Tubądzin
 – Warta
 – Werbno
 – Wieluń
 – Woźniki

– **WOJSKO** – Dowództwo Okręgu Korpusu IV – jednostki – 31 pułk Strz. Kaniowskich (sieradzki)

Miasto powiatowe w woj. łódzkim.

Wielkie znaczenie dla miasta miało posadowienie tu, od 1935 r., 31 pułku Strzelców Kaniowskich (31 pSK), z 10 dywizji piechoty (10 DP), co w krótkim czasie przyczyniło się do wzrostu znaczenia i rozwoju miasta w okresie międzywojennym.

BIBLIOGRAFIA:

[1] WITKOWSKA Matylda, Sieradzki prałat [Władysław Mikołajewski] i jego muza [Ignacja Piątkowska],

[w:] „Historia” (dod. do „Polska. Dziennik Łódzki”, 16 I 2014, s. 9.

1925

- nr 46, z 15 XI, s. 8: reprodukcja obrazu Baltazara Junck’a (z 1754 r.) w kolegiacie sieradzkiej p.w. Wszystkich Świętych w Sieradzu, przedstawiającego zamek sieradzki w XVIII w.
- nr 47, z 22 XI, s. 10: – elewacja zachodnia kościoła parafialnego p.w. w Sieradzu
 - stalle d. kapituły kolegiaty sieradzkiej
 - relikwiarz kościoła parafialnego p.w. w Sieradzu
- nr 49, z 29 XI, s. 10: – kościół poddominikański p.w.; widok ogólny
 - jak wyżej: rzeźba Matki Boskiej z XV w.
- nr 51, z 20 XII, s. 3: grupa chłopów ziemi sieradzkiej na pogrzebie W. S. Reymonta w Warszawie

1926

- nr 14, z 3 IV, s. 7: członkowie „Przysposobienia Obronnego” w Sieradzu na ostrym strzelaniu
- nr 33, z 15 VIII, s. 2: rzeźba Matki Boskiej z XV w. z kolegiaty sieradzkiej

1927

- nr 19, z 8 V, s. 7: drużyna Styczyński z Sieradza, zwycięzca w biegu przełajowym na 3 km zorganizowanego przez oddział łódzkiego „Sokoła”

1928

- nr 26, z 24 VI, s. 2: – reprodukcja obrazu Baltazara Junck’a przedstawiająca zamek sieradzki w XVIII w. znajdujący się w kolegiacie sieradzkiej p.w. Wszystkich Świętych
 - mieszkańcy ziemi sieradzkiej w strojach odświętnych

1929

- nr 15, z 14 IV, s. 6: ochrona wiosenna mostów w Sieradzu przez pododdział sieradzkiego 31 pułku Strzelców Kaniowskich (31 pSK)

1931

- nr 23, z 7 VI, s. 2: portret Witolda Łaszczyńskiego de Verbno, poety, literata, który wiele swojej twórczości poświęcił ziemi sieradzkiej

1933

- nr 14, z 2 IV, s. 2: Wilk-Wilczyński, prezes koła „Sieradz” – „Polskiej Organizacji Wojskowej” w gronie uczestników zjazdu prezesów kół POW okręgu łódzkiego odbytego w Łodzi (26.03.1933)

1934

- nr 3, z 21 I, s. 2: starosta sieradzki Boryssowicz wraz z małżonką na konferencji organizacji byłych wojskowych województwa łódzkiego
- nr 47, z 25 XI, s. 4: zarząd oddz. sieradzkiego Związku Byłych Ochotników Wojsk Polskich „in corpore” z prezesem Kuczyńskim na czele

1935

- nr 13, z 31 III, s. 4: podpis pod zdjęciem: „Zakłady Wychowawcze Akcji Dobrej Książki Ziemi Sieradzkiej”

- SIERAKÓW, wieś n. Wartą
- SIERPÓW
- SKARYSZEWY, wieś, pow. kaliski
- SMARDZEW

Wieś w powiecie sieradzkim

1925

- nr 11, z 15 III, s. 5: dwór modrzewiowy?.....

1934

- nr 32, z 12 VIII, s. 3: słuchacze Instytutu na wycieczce do Smardzewa chyba k. Łodzi

- SOKOLNIKI

porównaj:- **OSOBY** – HERBST Matylda (donatorka sanatorium)
 - **SZKOŁY** – gimnazja – państwowe – Gimnazjum Im. E. Szanieckiej
 - **SZPITALE** – Szpital Dziecięcy im. Anny Marii w Łodzi

Miejscowość w powiecie ozorkowskim.

Od roku 1883 w posiadaniu łódzkiego fabrykanta Edwarda Herbsty [5].

„Dobra Sokolniki i Małachowice, położone w ziemi łęczyckiej, nabył [ok. września 1910 r. – WŻ] od małżonków Herbstów pan Julian Boetlicher za 430 tys. rubli. Dobra zajmują wraz z lasami około 100 włók. Z przestrzeni tej wyjęto 10 mórg lasu na letnisko im. Anny Marii, ufundowane przez państwa Herbstów dla dzieci chorowitych swoich pracowników. Legat ten zastrzeżony jest hipotecznie”[3]. Ośrodek ten oddano do użytku dopiero w 1928 roku.

W latach 1901 i 1903 r. gościł w Łodzi H. Sienkiewicz. Powstał wtedy pomysł podarowania mu dworku w dobrach Sokolnickich, ale Sienkiewicz nie przyjął tego podarunku, chociaż w 1912 r. odwiedził Sokolniki i polował tu. Dom ten, później przez kilkadziesiąt lat gajówka, zachował się i dziś jest w rękach prywatnych.

We wrześniu 1930 r. zawiązało się „Stowarzyszenie Właścicieli Nieruchomości Miasta-Ogrodu Sokolniki”. Przyjęto plan urbanistyczny, do 1932 r. urządzono drogi dojazdowe, a pierwszy dom (Łuniewskich) powstał przy ul. J. Kasprowicza 36 [5].

W dniu 14 X 1934 r. oddano uroczysto do użytku „Osiedle Szkolne” Państwowego Gimnazjum im. E. Szanieckiej w Łodzi.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] (MAWI), Z historii prewentorium. [w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, 6 IX 1999, nr s.
- [2] (MAWI), Pogoda dla Sokolnik. [w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, 21 VIII 1999, nr s.
- [3] „Rozwój”, 7/20 IX 1910, nr 214, s. 5.
- [4] STEFAŃSKI Krzysztof, „Miasta-ogrody” i kolonie letniskowe w strefie podmiejskiej aglomeracji łódzkiej w latach 1925–1939. Zamierzenia i realizacja na wybranych przykładach: Łagiewniki, Grotniki, Sokolniki. [w:] „Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej”, 1991, nr ss.
- [5] BONISŁAWSKI Ryszard, Sokolniki, [w:] Kalejdoskop”, 2009, nr 6, s. 45.

1930

- nr 39, z 21 IX, s. 4 i 5: budynek oddziału sanatoryjnego Szpitala Dziecięcego im. Anny Marii w Łodzi w Sokolnikach (oddany do użytku w 1928 r.)

- SPAŁA

Wieś w powiecie Tomaszów Mazowiecki. Przed I wojną światową rezydencja myśliwska carów. W okresie międzywojennym podobna rezydencja prezydentów RP. Za prezydentury I. Mościckiego, na specjalnie wybudowanym w tym celu stadionie leśnym (dziś Ośrodek Przygotowań Olimpijskich) odbywały się między innymi doroczne centralne dożynki i zloty polskiego harcerstwa i wiele innych spotkań ogólnopolskich.

W okresie II wojny światowej najpierw znalazł tu pomieszczenie sztab dowództwa wojsk niemieckich „Wschód” (Oberost) – X 1939 – V 1940, następnie (po jego likwidacji) dowództwo wojsk w Generalnym Gubernatorstwie Wehrmachtu (V 1940 – 1942; przekształcone następnie w Okręg Wojskowy GG. Równocześnie było to umocnione stanowisko dowodzenia Grupy Armii „Środek”. W związku z tymi funkcjami w pobliskiej Konewce oraz w Jeleniu k. Tomaszowa Maz. powstały wielkie schrony na pociągi sztabowe.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] WOJCIECHOWSKI Arkadiusz, *Studenci odmieniają Spałę*; [w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, 2 II 2007, nr s.

[2] „Kalendarzu IKC [Ilustrowanego Kuriera Codziennego]”, – na r. 1928, s. 143 (zdjęcie z pierwszych ogólnopolskich dożynek w Spale, z udziałem prez. RP – Ign. Mościckiego, – na r. 1930, s. 58 (kościół modrzewiowy w Pilicy), – na r. 1932, s. 176 (hala sportowa w Spale (zdj. z 1931 r.; = wejście główne do hali, = wewnątrz hali, = fragment dachu hali).

1925

– nr 34, z 23 VIII, s. 6: Spała, minister Wyznań religijnych i Oświecenia Publicznego – Stanisław Grabski na rannej przejażdżceczym ??.....

1928

– nr 32, z 5 VIII, s. 7: fragment rzeki Pilicy z przystanią z łódkami w Spale
– nr 37, 9.09: ogólnopolskie dożynki z udziałem prezydenta RP – Ignacego Mościckiego
s. 1: pieszy oddział kosynierów
s. 3: oddz. konnej banderii chłopskiej podczas defilady przed prez. RP – Ignacym Mościckim

1930

– nr 26, z 22 VI, s. 6: fotoreportaż ze święta sportowego młodzieży zorganizowanego po raz pierwszy przez paramilitarną organizację „Przysposobienie Wojskowe i Wychowanie Fizyczne” z udziałem prezydenta RP – Ign. Mościckiego (3 zdjęcia); porównaj foto okładki albumu fotograficznego z tej imprezy w roczniku 1935 „ŁwI”
– nr 27, z 29 VI, s. 3: jak wyżej; ciąg dalszy fotoreportażu; prezydent Mościcki wręcza nagrody zwycięskim zawodnikom (2 zdjęcia)
s. 4: fragment rz. Pilicy w okolicy lasów spalskich
– nr 31, z 27 VII, s. 5: c.d. fotoreportażu ze święta sportowego w Spale: stolik komisji sędziowskiej

1931

– nr 25, z 21 VI,: numer poświęcony prawie w całości „3-dniowej wielkiej rewii tężyzny fizycznej młodzieży polskiej w letniej rezydencji p. Prezydenta Rzplitej w Spale”; impreza zorganizowana ponownie przez Przysposobienie Wojskowe i Wychowanie Fizyczne (11–14.06.1931)
s. 1: zestaw zdjęć trybuny honorowej i defilad podczas tego święta (7 zdjęć)
s. 2: prez. Ign. Mościcki opuszcza stadion spalski po uroczystościach
s. 3: – fragment trybuny honorowej
– fragment pokazów gimnastycznych (2 zdjęcia)
– kpt WP F..... Ropelewski, zarządca letniej rezydencji prezydenta RP w Spale; prezes Okręgowego Towarzystwa Kółek Rolniczych w Tomaszowie Maz.
s. 4: – fragment łoża honorowej
– fragment zawodów i pokazów (2 zdjęcia)
– ppor rez. WP W..... Gajewski, d-ca kompanii wodnej PW i WF (Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego); z-ca zarządcy spalskiej rezydencji prezydentów RP
s. 5: prez. Ign. Mościcki wraz z premierem – Aleksandrem Prystorem opuszcza stadion spalski po uroczystościach

1931

– nr 41, z 11 X, s. 4: grupa kajakarzy nad brzegiem Pilicy w okolicach Spały

1933

– nr 27, z 2 VII,: fotoreportaż z defilady podczas ogólnopolskiego święta Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Spale przed prezydentem RP – Ign. Mościckim (25.06.1933)
– gen. Stanisław Małachowski, d-ca DOK IV, przedstawia prezydentowi RP – Ign. Mościckiemu członków dowództwa DOK IV
– prez. RP Ign. Mościcki w towarzystwie premiera – Janusza Jędrzejewicza na honorowym podium przed rozpoczęciem defilady
– przemarsz batalionu żeńskiego Związku Strzeleckiego z Łodzi
– przemarsz oddz. żeńskiego Związku Strzeleckiego z Moszczenicy
– członkinie oddziałów żeńskich Związku Strzeleckiego z Piotrkowa, Łowicza i Sieradza w trakcie przemarszu przed prezydentem
– oddział kawaleryjski PW i WF Związku Strzeleckiego pod dowództwem

rtm. Młodzianowski ze składu 10 dywizji podczas defilady
– łódzki pułk (męski) Związku Strzeleckiego podczas defilady

1934

- **nr 26**, z 1 VII: fotoreportaż z dorocznego święta Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego okręgu łódzkiego, z udziałem około 5 tys. młodzieży
- s. 1: msza polowa odprawiona przed defiladą uczestników Święta przez ks. dziekana – Humpolę, w obecności prez. RP – Ign. Mościckiego i jego żony – Marii przed defiladą uczestników
- s. 2: – prez. Ign. Mościcki w towarzystwie I v-ce ministra spraw wojskowych – gen. Tadeusza Kasprzyckiego przyjmuje defiladę uczestników Święta
- przemaszerowuje kolumna oddziału łódzkiego Związku Strzeleckiego, którą prowadzi jej komendant Malinowski
 - kolumna członków łódzkiego „Sokoła” (maszeruje z gestem podobnym do pozdrowienia hitlerowskiego !!? – WŻ)
 - prezydent Ign. Mościcki w otoczeniu generałów – Stan. Małachowskiego i Wład. Langnera oraz wojewody łódzkiego – Aleks. Hauke–Nowaka i pułkowników – Tadeusza Alf–Tarczyńskiego i Gabrysia, przemaszerowuje przed batalionami PW i WF
 - grupa przedstawicieli rządu, wojska i społeczeństwa podczas mszy polowej
 - czoło kolumny defiladowej prowadzone przez komendanta łódzkiego ośrodka WF i PW – **H. Benczera lub por. Konopackiego lub ??** (idą z gestem podobnym do hitlerowskiego pozdrowienia !!? – WŻ)
- **nr 40**, z 7 X,: fotoreportaż ze zlotu klubów sportowych Łodzi i województwa łódzkiego; zlot pod hasłem „Szukamy olimpijczyków” na stadionie spalskim, z udziałem prez. RP – Ign. Mościckiego z jego żony – Marii (**30.09.1934**)
- s. 1: defilada uczestników imprezy:
- początek defilady: chorąży z flagą państwową a za nią grupa działaczy sportowych
 - przemarsz członków klubów kolarskich
 - przemarsz gimnastyczek (?)
 - przemarsz lekkoatletyczek (?)
- s. 2: – prezydent przybywa na stadion spalski
- prez. RP – Ign. Mościcki wraz z małżonką zbliżą się do trybuny honorowej
 - trybuna honorowa: prezydent rozmawia z dziećmi, które z kolumny kolarzy podeszły do Niego
 - fragment biegu przełajowego; zawodnicy dobiegający do mety (?) na stadionie spalskim
 - żeńska drużyna ratownicza PCK biorąca udział w imprezie
 - walki zapaśników; w głębi widoczna trybuna honorowa
- s. 3: – grupa lekkoatletów podczas defilady
- podpis: „Prezydent Rzplitej wręcza nagrody przedstawicielowi zwycięskiego Klubu”
 - przedstawicielka innego klubu odbiera nagrodę z rąk prezydenta
 - przedstawiciel innego klubu odbiera nagrodę z rąk prezydenta
 - grupa gimnastyków (?) podczas defilady
- s. 6: grupa oficjeli i działaczy klubów sportowych przyglądających się zawodom w Spale
- **nr 49**, z 8 XII, s. 7: uroczystość w Łodzi, rozdania nagród miejscowym sportowym klubom fabrycznym, które wzięły udział w święcie PW i WF we wrześniu w Spale

1935

- **nr 6**, z 10 II, s. 4: grupa uczestniczek kursu wstępnego dla komendantek kół Związku Strzeleckiego okręgu łódzkiego, zorganizowanego w Spale podczas zajęć terenowych
- **nr 21**, z 26 V,: okładka albumu fotograficznego dla prezydenta RP – Ign. Mościckiego ze

zdjęciami ze „Święta Młodzieży” w Spale w VI 1930 r., wykonanego w pracowni introligatorskiej Państwowej Szkoły Przemysłowej Żeńskiej w Łodzi, ul. G. Narutowicza 77.

- **nr 29**, z 21 VII, ss. 1–6: obszerny fotoreportaż (23 zdjęcia) z ogólnopolskiego zlotu harcerstwa polskiego w Spale (11 – VII 1935), z udziałem prez. RP – Ign. Mościckiego; wszystkie zdjęcia zostały wykonane na stadionie spalskim podczas inauguracji Zlotu i defiladą przed prez. Ign. Mościckim na spalskim stadionie; w zlocie uczestniczyło 30 tys. harcerzy polskich i delegacji skautów z innych państw (**11.07.1935**)
 - s. 1: – prez. Ign. Mościcki zwiedza tereny Zlotu
 - prez RP w gronie naczelników harcerstwa przechodzi przed frontem harcerskiej orkiestry dętej
 - grupa komendantek drużyn żeńskich Zlotu w defiladzie przed trybuną honorową
 - j.w., defiluje pododdział skautów węgierskich
 - s. 2: – grupy defilujące przed trybuną honorową
 - defiluje wioślarska harcerska reprezentacja Polski
 - wojew. śląski – Michał Grażyński przyjmuje raport harcerski
 - defiluje drużyna harcerek z Wilna
 - defiluje drużyna skautek z USA
 - s. 3: – harcerska delegacja Polonii niemieckiej ze sztandarami „Rodła”
 - wojewoda łódzki – Aleks. Hauke-Nowak w mundurze harcerski wita się z min. spraw wewnętrznych Marianem Zyndramem-Kościałkowskim i wojew. śląskim – Michałem Grażyńskim
 - s. 4: – defiluje grupa skautek czeskich
 - defiluje grupa skautów węgierskich
 - defiluje grupa skautów węgierskich; nieco inne ujęcie
 - prez RP w towarzystwie naczelników Zlotu J. Wierzbńskiej i Antoniego Olbromskiego w drodze na trybunę honorową
 - s. 5: – prez. RP przechodzi przed frontem przedstawicieli zagranicznych grup skautowskich
 - przemarsz grupy skautów prawdopodobnie hiszpańskich i włoskich
 - przemarsz grupy skautów prawdopodobnie angielskich
 - poczet sztandarowy prawdopodobnie skautów włoskich i hiszpańskich
 - s. 6: – przemarsz zagranicznej grupy skautów z
 - przemarsz zagranicznej grupy skautów
 - czoło zagranicznej grupy skautów
 - przemarsz zagranicznej grupy skautek z
- **nr 31**, z 4 VIII, s. 3: widok ogólny ołtarza polowego na stadionie spalskim z okazji Ogólnopolskiego Zlotu Harcerskiego; stoją przed nim: ks. F. Tyczkowski, który odprawił na nim mszę i ks. kan. Stan. Nowicki, który „*wygłosił słowo Boże*”
- **nr 35**, z 1 IX, s. 2: fotoreportaż ze „Święta Sportu Robotniczego” na stadionie spalskim, z udziałem prez. RP – Ign. Mościckiego (**25.08.1935**)
 - trybuna honorowa, moment prezentacji Prezydentowi kierownikom fabrycznych klubów sportowych biorących udział w „Święcie”
 - fragment defilady klubów przed prez. RP
 - prez. RP przyjmuje dar w postaci modelu Irosna mechanicznego, wykonanego przez mechaników fabryki „I.K. Poznański” w Łodzi, jako dar od jej zakładowego klubu sportowego (dokładne foto tego modelu w „Łwl”, 1935/37, s. 2)
 - fragment wystawy okolicznościowej o fabrycznych klubach sportowych w Polsce

- s. 3: – grupa członków KS „IKP”–Łódź i mechaników fabryki „I.K. Poznański”, którzy wykonali model krosna dla prez. RP; zd. wykonane na tle tego modelu
- plansza KS „IKP”–Łódź na wystawie okolicznościowej poświęconej klubom fabrycznym na „Święcie” w Spale
- nr 36, z 8 IX, s. 2: c.d. fotoreportażu ze „Święta Sportu Robotniczego” na stadionie spalskim (**25.08.1935**)
- fragment trybuny honorowej; widać m.in. prez. RP – Ign. Mościckiego oraz członków Zarządu fabryki „K. Scheibler i L. Grohman” w Łodzi
 - zawodniczki KS „Zjednoczeni”–Łódź (fabryki „K. Scheibler i L. Grohman”) podczas defilady
- nr 37, z 15 IX, s. 2: c.d. fotoreportażu ze „Święta Sportu Robotniczego” na stadionie spalskim (**25.08.1935**); prez. Ign. Mościcki z małżonką i grupą osób towarzyszących udaje się w kierunku trybuny honorowej; obok niego idzie m.in. dyr. zakładów „I.K. Poznański” w Łodzi – inż. Józef Wolczyński

– SREBRNA, wieś k. Łodzi

– SROCK

– STAWISZYN, wieś

porównaj: **OSOBY** – ŁOWICKI Henryk (burmistrz)

Miasto w powiecie, województwo łódzkie.

BIBLIOGRAFIA:

[1] „Z życia DOK IV i Samorządu Łódzkiego”. Warszawa 1928, s. 49 (budynek straży pożarnej i elektrowni

miejskiej oraz jedno z pomieszczeń ambulatorium)

– STROŃSK, wieś k. Łasku

– STRYKÓW

Ze Strykowa pochodził światowej sławy strongman – Zisha (Zygmunt) Breitbart (1893-1925). Urodził się w rodzinie żydowskiego kowala. Zmarł i pochowany w Berlinie [1].

BIBLIOGRAFIA:

[1] PERZYŃSKI Jacek, Superman to syn kowala ze Strykowa; [w:] „Nasza Historia” (dod. miesięczny do

„Polska. Dziennik Łódzki”, luty 2014, ss. 12-13.

– STUDZINIEC, wieś

– SULEJÓW

porównaj: **OSOBY** – KASIŃSKI Zbigniew (artysta–malarz)

1929

– nr 49, z 1 XII, s. 7: obraz Zbigniewa Kasińskiego p.t. „Baszta w Sulejowie”

– nr 50, z 8 XII, s. 6: Zbigniew Kasiński, „Znad Pilicy”

– SZADEK

- SZCZAWIN

- ŚLĄTKOWICE, wieś, pow. Łask

- TOMASZÓW MAZOWIECKI

1924

– nr 13, z 16 XI, s. 3: – wykańczalnia i farbiarnia PIESCHA (zał. w 1874 r.); widok ogólny wg

rysunku reklamowego

– Maurycy PIESCH, założyciel wykańczalni i farbiarni w Tomaszowie;

zdjęcie portretowe

– Alfons SEVERIN, dyrektor nacz. i prezes Zarządu Francuskiej Spółki Akc. „PIESCH” (r. zał. 1914)

1930

– nr 28, z 6 VII, s. 3: grupa czeladników rzemieślniczych z Tomaszowa Mazowieckiego, uczestników kursu nauk zawodowych i społecznych, zorganizowanego przez Instytut Rzemieślniczy w Łodzi

1932

– nr 33, z 14 VIII, s. 2: wycieczka Koła nr 7 Towarzystwa Młodzieży Pracującej „Orleń” z Łodzi

do „Niebieskich Źródeł”

1933

– nr 38, z 17 IX, s. 2: zlot wojewódzki łódzkich harcerzy w „Niebieskich Źródłach” k. Tomaszowa Mazowieckiego

– namiot harcerek z 2 i 19 ŁDH (żeńskej)

– harcerka z 10 ŁDH (żeńskej)

1934

– nr 21, z 27 V, s. 3: – drużyny ratowników PCK przy Tomaszowskiej Fabryce Sztucznego Jedwabiu; w środku, siedzi, inż. M. HERTZ – dyrektor Fabryki

– pochód organizacji społecznych działających przy Fabryce; na czele zakładowa orkiestra dęta, zdjęcie wykonane na ulicy, w tle

budynek biura Fabryki

– nr 29, z 22 VII, s. 2: kąpielisko na rz. Pilica w okolicach Tomaszowa

s. 3: – kąpielisko jak wyżej; inne ujęcie

– uczestnicy obozu harcerskiego w lasach tomaszowskich

– nr 30, z 29 VII, s. 4: podpis pod zdjęciem: „Zakończenie I turnusu kolonii letnich Ubezpieczalni Społecznej w Tomaszowie. Działwa z dyr. T.

OSIŃSKIM

na czele”

– nr 52, z 30 XII, s. 4: uroczystość legionowa w Tomaszowie (listopad 1934)

– wojewoda łódzki Al. Hauke–Nowak odbiera raport od

prowadzącego

defiladę por. KOTECKIEGO

– poczet sztandarowy Związku Legionistów w Tomaszowie Maz. przemaszerowujący przed trybuną honorową ustawioną na ul.

1935

– nr 10, z 10 III, s. 6: podpis pod zdjęciem: „Turniej w warcaby i w szachy członków Klubu Sportowego Tomaszowskiej Fabryki Sztucznego Jedwabiu. Na rozegranych 428 partij warcabów I miejsce i tytuł mistrza na rok

1935

zdożył p. Edmund WOJEWÓDZKI. Rozgrywki w szachy trwają.”; na zdjęciu widać również znak firmowy Fabryki.

- TUBĄDZIN

Wieś w powiecie sieradzkim.

1925

– nr 15, z 11 IV, s. 6: dwór Kazimierza Walewskiego

- TUM

porównaj: **KOMITETY** – Obywatelski Komitet Ratowania Archikolegiaty w Tumie Łęczyckim

Wieś w powiecie łęczyckim.

- TUREK

porównaj: **OSOBY – OPIC** Roman (mieszkaniec, tkacz)

Miasto powiatowe w wojew. kaliskim .

BIBLIOGRAFIA:

[1] *Kalisko-turecka Kolej Powiatowa*, [w:] „Kurier Łódzki”, 1 I 1935, nr 1, s. 13 (zarys historii i współczesność).

- TUSZYN

porównaj: – **MIEJSCOWOŚCI I WSIE** – TUSZYN–LAS
– TUSZYNEK

– **OSOBY** – **DOMOWICZ** Józef (burmistrz), **RŻEWSKI** Aleksy (hon. obywatel), **ZDZIENIECKA** Henryka, **ZDZIENIECKI**, **ZWIERZYŃSKI** Tadeusz (burmistrz)

Miasto w powiecie łódzkim Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1223 roku. Od 1416 r. miasto królewskie z nadania króla Władysława Jagiełły. W I poł. XIX w. rozwój funkcji handlowej miasta. W pewnym momencie odbywało się tu 12 targów rocznie¹, na które zjeżdżali kupcy z odległych stron, z Mazowsza, Śląska czy Wielkopolski. Napływ do miasta kolonistów niemieckich przyczynił się do rozwoju rzemiosła. Dynamiczny rozwój pobliskiej Łodzi od połowy XIX w. spowodował ograniczenie roli miasta do funkcji lokalnej. W 1870 roku, jak większość małych miast w Królestwie Polskim, Tuszyn ukazem carskim pozbawiony został praw miejskich. W tym samym roku na ówczesnych 1.820 mieszkańców mieszkało tu 62% Polaków, 34% Żydów i 3% Niemców. Podczas I wojny światowej, w 1915 r., Tuszyn uzyskał połączenie tramwajowe z Łodzią przez Rzgów, co otworzyło miejscowości nowe perspektywy rozwoju. W 1928 utworzono w Tuszynie sanatorium przeciwgruźliczego funkcjonujące do dziś. W roku 1924 Tuszyn odzyskał prawa miejskie. W 1939 r. Tuszyn liczył 4500 mieszkańców.

W 1895 roku urodził się tu Jankiel Adler, światowej sławy malarz ekspresjonistyczny i surrealistyczny pochodzenia żydowskiego.

BIBLIOGRAFIA:

[1] RŻEWSKI Aleksy, *Piłsudski w Tuszynie*; [w:] „Republika”, nr 79, 19 III 1932.

[2] *Tuszyn. Rozwój miasta w dobie niepodległości*; [w:] „Hasło Łódzkie”, 29 IX 1929, nr 39, ss. 6-7.

[3] LITWIN Józef, *Civitatis Tusinensis. Monografia i materiały do dziejów miast powiatu łódzkiego pod red. Aleksiego Rzewskiego*. Tuszyn 1930

[4] SZUBERT Henryk, *Wiktoria łodzian. Przeszło 66 lat temu w Tuszynie*; [w:] „Dziennik Łódzki”, 8 XII 1994, nr 285, s. 5.

[5] *W zaciszu Tuszyna. Przystań życia pełnego zasług i pracy* [ks. Józefa Gogolewskiego]; [w:] „Kurier Łódzki”, 17 III 1935, nr 75, s. 13.

1927

– nr 34, z 21 VIII, s. 3: – uczestnicy kolonii letnie, zorganizowanej przez Łódzki oddział YMCA w Tuszynie

– jak wyżej; inne ujęcie; tu m.in. proboszcz kościoła **w Tuszynie** – ks. Pełczyński

1930

– nr 12, z 22 III, s. 3: z podpisu „ks. Gogolewski, wybitny filantrop i znany działacz społeczny, były rektor kościoła poddominikańskiego w Piotrkowie, a obecnie prefekt w Tuszynie pod Łodzią, ofiarował swój dom [w Tuszynie] na własność Towarzystwu Literatów i Dziennikarzy w Warszawie.”; **zdjęcie portretowe w jego mieszkaniu**

s. 7: z podpisu: „domek w okolicy Tuszyna ofiarowany dziennikarzom warszawskim przez ks. Gogolewskiego z nadchodzącą wiosną

zaroi się z pewnością od niewolników pióra”

- TUSZYN-LAS, miasto-ogród

porównaj: - MIEJSCOWOŚCI i WSIE – TUSZYN

- TUSZYNEK

- OSOBY – DOMOWICZ Józef (burmistrz), RZEWSKI Aleksy (współtworca)

Dzielnica Tuszyna.

Formalnie decyzja o budowie Tuszun-Lasu została podpisana 26 II 1928 roku [3], ale parcelację gruntów – 250 mórg (... ha) magistrat Tuszyna rozpoczął w październiku 1927 roku [5].

Akt erekcyjny miasta-ogrodu w tym miejscu wmurowano niedaleko przyszłego kościoła (powstał dopiero w latach 80-tych XX w.) 6 V 1928 [1]. Przecięcia wstęgi budowy dokonała żona starosty łódzkiego – Stanisława Rzewska

BIBLIOGRAFIA:

[1] „Trybuna Łódzka”, 7 V 1928, nr 26, s. 6.

[2] „Tuszyńskie Wiadomości i Poglądy”, V 1928, nr 5 + dodatek: „Archiwum Wolbórki”, nr 1 (nr poświęcony 70-leciu Tuszyna-Lasu)

[3] *Tuszyn. Rozwój miasta w dobie niepodległości*; [w:] „Hasło Łódzkie”, 29 IX 1929, nr 39, ss. 6-7.

[4] [poświęcenie nowej Szkoły Powszechnej w Tuszynie i pomnika Wł. Jagiełły]; [w:] „Hasło Łódzkie”, 7 IX 1929, nr 36, s. 7.

[5] *Miasto-ogród pod Tuszynom. Parcelacja 250 mórg lasu*; [w:] „Kurier Łódzki”, 22 X 1927, nr 290, s. 4.

1928

– nr 21, z 20 V, s. 3: uroczystość poświęcenia kamienia węgielnego pod budowę miasta-ogrodu Tuszyn-Las.

– msza polowa

– moment przecięcia wstęgi przez Stanisławę Rzewską

– zdjęcie zbiorowe uczestników uroczystości

- TUSZYNEK

porównaj: OSOBY – SZUSTER Lucjan

Dzielnica Tuszyna. Powstała na obszarze wsi Tuszynek Poduchowny. W roku 1926 r., z inicjatywy v-ce dyr. Kasy Chorych w Łodzi Lucjan Szustra, rozpoczęto tu budowę sanatorium dla gruźlików. Pierwszy pawilon został oddany do użytku w sierpniu 1927 roku.

W roku 193... z inicjatywy, jego patronem stał się b. premier RP (V 1931 – V 1933) – Aleksander Prystor (1874–1941).

BIBLIOGRAFIA:

[1] Przepisy dla chorych Sanatorium im. Aleksandra Prystora w Tuszyńku k. Tuszyna. Łódź 1934.

- TYNIEC, dzielnica Kalisza

- UNIEJÓW

porównaj: OSOBY – PONSyliusz Juliusz (burmistrz)

Miasto w powiecie tureckim (m. Turek). Do końca marca 1938 r. w województwie łódzkim, następnie w wojew. poznańskim. W okresie międzywojennym ok. 4 tys. mieszkańców, w tym ok. 25% pochodzenia żydowskiego.

„Pod pojęciem „ziemia uniejowska” należy rozumieć obszar miasta i gminy Uniejów, a także miejscowości spoza gminy Uniejów, [ale] kulturowo i tradycyjnie z Uniejowem związane. Ziemia Uniejowska obejmuje więc, poza miastem i gminą Uniejów, część gminy Wartkowice ([wsie] Biernacice, Bronówek, Bronów, Dominikowice, Niewiesz, Lipnica), od zachodu część gmin Dobra i Przykona (w pasie pomiędzy rz. Wartą a kompleksem leśnym „Czarny Las”) oraz skrawki gmin Dąbie n. Nerem i Świnice Warckie na północy i pn.-wschodzie.” [1].

W okresie II wojny światowej okupant niemiecki zmienił nazwę na Brückstadt.

BIBLIOGRAFIA:

[1] *Zapamiętane z Brückstadt. Wspomnienia wojenne mieszkańców ziemi uniejowskiej*. Pod red. Tomasza Wójcika. [Uniejów] 2014.

- USTRONIE

Wieś w powiecie k. Łodzi.

We wrześniu 1934 r. poświęcono tu i oddano do użytku ośrodek, podczas dużej uroczystości, kolonijny Powszechnej Spółdzielni Spożyców w Łodzi. Uroczystość była połączona z

obchodami 10-lecia funkcjonowania łódzkiej spółdzielni i poświęceniem jej nowego sztandaru. Na uroczystość przyjechało ok. 4 tys. osób przywiezionych z Łodzi dwoma specjalnymi pociągami. Uczestniczyli w niej m.in. Komisarz m. Łodzi – inż. Wacław Wojewódzki z żoną, poseł Józef Wolczyński, starosta łódzki Makowski oraz przedstawiciele władz centralnych i łódzkich Spółdzielni. Ośrodek został zbudowany na terenie zakupionym tu przez Spółdzielnię.

Budynek 1-piętrowy, z centralnie usytuowaną klatką schodową, prawdopodobnie murowaną, oba skrzydła budynku drewniane.

1934

– nr 37, z 16 IX, s. 3: fotoreportaż z uroczystości (**9.09.1934**)

– msza święta odprawiona przez ks. prof. Wojtkiewicza z Łodzi

– grupa uczestników uroczystości przed budynkiem kolonijnym

– widok ogólny zgromadzonych na uroczystości (ok. 4 tys. osób)

– uroczystość poświęcenia budynku kolonijnego; zdjęcie

wykonane w

jednej z sal budynku

– grupa uczestników uroczystości z nowo poświęconym

sztandarem

Spółdzielni

– chóry męski i żeński Towarzystwa Śpiewaczego im. S.

Moniuszki

uczestnicząca w uroczystości w lesie k. Ustronia

1935

– nr 38, z 22 IX, s. 5: widok ogólny budynku kolonijnego ¾ z boku

– WARTA

porównaj: **OSOBY – SKARŻYŃSKI** Stanisław (pilot)

Miasto w pow. sieradzkim

1924

– nr 16, z 7 XII, s. 6: **gotycki** tryptyk w ołtarzu głównym kościoła p.w.

– nr 19, z 24 XII, s. 5: nagrobek błog. o. Rafała z Proszowic, bernardyna, zmarłego w klasztorze w Warcie + omówienie jego pióra Józefa Raciborskiego

1935

– nr 15, z 14 IV, s. 6: fragment gotyckiego ołtarza w kościele p.w. w Warcie

– WERBNO (?)

porównaj: **OSOBY – ŁASZCZYŃSKI de VERBNO** Witold

Wieś w powiecie sieradzkim.

– WIADERNO, wieś, pow. tomaszowski

Wieś w pow. tomaszowski. W 193₂ lub 3 powstała tu kolonia letnia prywatnego Gimnazjum Aleksego Zimowskiego w Łodzi, prowadzona i utrzymywana przez Szkolne Koło Rodziców

1933

– nr 32, z 6 VIII, s. 7: – widok ogólny budynku kolonijnego

– grupa kolonistów z turnusu lipcowego

– nr 34, z 13 VIII, s. 3: apel poranny

– WIĄCZYŃ

Miejscowość w powiecie **brzezińskim** i duży kompleks leśny, w którym, w okresie międzywojennym, przy okazji projektu budowy linii tramwajowej z Łodzi do Brzezin, spółka „Łódzkie Wąskotorowe Elektryczne Koleje Dojazdowe” chciała zbudować „miasto-ogród” Wiączyń. Bliską realizację tego zamysłu przerwał wybuch II wojny światowej. Po jej zakończeniu podjęto próbę realizacji tego zamysłu zakończyła się niepowodzeniem i w zakresie linii tramwajowej i „miasta-ogrodu”. Dziś las wiączyński jest rezerwatem przyrody.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] GRABARCZYK Paweł, *Las wiączyński*; [w:] „Wędrownik”, 1999, nr 3, ss.
[2] ŻRÓDLAK Wojciech, *Las wiączyński i tramwaj do Brzeziny*; [w:] „Wędrownik”, 2007, nr, ss.

1930

- nr 26, z 22 VI, s. 4: fragment lasu wiączyńskiego z informacją, że las jest obecnie parcelowany na „miasto-ogród”
s. 5: fragment traktu przechodzącego przez jego północny fragment; tu miał przebiegać fragment linii tramwajowej Łódź – Brzeziny

– WIDAWA

– WIDZEW, wieś, pow. pabianicki

W 1934 r. wieś w powiecie łaskim.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] PIERZCHAŁA Wiesław, Pałac Kindlera odzyska nowy blask. [w:] „Polska. Dziennik Łódzki”, 19 III 2012, nr, s. 3.

1934

- nr 24, z 17 VI, nr 24, s. 3: nowo wybrany zarząd koła miejscowego Związku Rezerwistów „*in corpore*” (St. Adamski, S. Bomba, J. Dąbrowski, K. Dudkiewicz, Wł. Kima, S. Kuras, A. Lubecki, M. Papierski, R. Rozenberg, L. Sieradzki, R. Studziński, St. Zalewski,)

– WIELUŃ, miasto

BIBLIOGRAFIA:

- [1] KSIĄŻEK Jan, Wieluński „Sokół”. [w:] „Na Sieradzkich Szlakach”, nr 4/44/1996, ss. 1-3.
[2] „Życie DOK IV i Samorządu Łódzkiego”. W-wa 1928. Dodatek specjalny „Polski Zbrojnej”. (s. 51: Bogdan Kaczorowski, starosta wieluński, zdjęcie portretowe; s. 52: most na Warcie w okolicach Wielunia; s. 71: Wieluń, ratusz i baszta kazimierzowska)
[3] „Księga więziennictwa polskiego...”. W-wa 1929 (s. 321: personel więzienia wieluńskiego „*in corpore*”)
[4] „Kalendarz IKC” na 1933 (s. 45: kościół p.w. św.; litografia M. Fajansa wg rys N. Ordy)
[5] OLEJNIK [Stanisław] Tadeusz, Wieluń. Dzieje miasta, 1793–1945. Wieluń 2003.
[6] OLEJNIK [Stanisław] Tadeusz, Leksykon miasta Wielunia. Wieluń 1998.
[7] KSIĄŻEK Jan, SPYCHAŁA Tomasz, Sztandary w zbiorach Muzeum Ziemi Wieluńskiej. Wieluń 2009.
[8] OLEJNIK [Stanisław] Tadeusz, Bibliografia ziemi wieluńskiej. Łódź 1965.
[9] OLEJNIK [Stanisław] Tadeusz, Plany i widoki dawnego Wielunia. Łódź 1966.
[10] KSIĄŻEK Jan, Wieluński pieniądz zastępczy z lat 1914-1917 i jego wydawca Wieluńskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu. Wieluń 2002.
[11] DERA Marek, DZIURÓWICZ-KASZUBA Małgorzata, Ludowa muzyka instrumentalna dawnej ziemi wieluńskiej. Wieluń 1998.

1933

- nr 1, z 1 I, s. 2: zdjęcie zbiorowe uczestników odprawy oficerów straży pożarnych powiatu wieluńskiego (252 osoby) pod przewodnictwem instruktora powiatowego T. TUSZYŃSKIEGO; zdj. wykonane przed wejściem głównym do siedziby starostwa powiatowego w Wieluniu przy ul. (..... 1932)

1934

- nr 48, z 2 XII, s. 2: podpis pod zdjęciem: „Pomnik powstańców 1863 r. w Wieluniu ufundowany przez organizacje społeczne powiatu wieluńskiego. Odsłonięcia dokonał w dniu 11 listopada r.b. mgr NIŻANKOWSKI. Pomnik projektował inż. I. BORUCKI.”

1938

- nr 9, z 27 II, s. 5: pomnik powstańców

– **WIERZBICA, wieś, pow. radomszczański**

– **WISKITNO**

porównaj: KALINO vel Kalina, gm. Wiskitno

– **WYGIEŁZÓW**

Wieś w powiecie łaskim.

1930

– nr 22, z 25 V, s. 7: uczestniczki bezpłatnego kursu kroju, szycia i haftu zorganizowanego

przez firmę „Diabolo” z Łodzi w Wygieźłowie (2 zdjęcia)
– nr 24, z 8 VI, s. 7: jak wyżej, inne ujęcie

– **WODZINEK**

Wieś w powiecie tuszyńskim. W okresie międzywojennym działał tu ośrodek kolonijny w którym m.in. lokowano na letni wypoczynek dzieli Polonii niemieckiej.

– **WOJSŁAWICE**

Wieś k. Zduńskiej Woli. Tu folwark, własność Siemiątkowskich. W latach 30-tych, latem, w swoim pałacu Siemiątkowscy prowadzili pensjonat, głównie dla lepiej sytuowanych mieszkańców Łodzi. Po II wojnie światowej przejęty przez państwo, które w pałacu pomieściło szkołę rolniczą. W szkole znajduje się regionalna Izba Tradycji.

BIBLIOGRAFIA:

[1] [w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, 16 I 1997, nr 13, s. 16 (informacja o zakończeniu

w 1996 r. gruntownym remoncie pałacu + aktualne foto pałacu)

1930

– nr 36, z 31 VIII, s. 3: – widok ogólny pałacu wojsławickiego
– grupa łodzian na letnim wypoczynku w pałacu wojsławickim;
zdjęcie wykonane na stopniach pałacowych

– **WOLA KRZYSZTOPORSKA, k. Piotrkowa Tryb.**

– **WOLA RAKOWA, wieś, pow.**

– **WOLA SKIERNIEWICKA**

– **WOLA WIĄZOWA, wieś, pow. łaski**

– **WOLBÓRZ**

– **WOŚNIKI**

Wieś w powiecie sieradzkim.

1925

– nr 50, z 13 XII, s. 3: zdjęcie dwóch mieszkańców Wośnik

– **WRONIKOWO, pow. piotrkowski**

– **WRZAÇA, k. Lutomierska**

– **ZAPOLICE**

Wieś w powiecie

1924

– nr 14, z 23 XI, s. 2: fotoreportaż z kolonii harcerskiej w Zapolicach dla wychowanków i Miejskiej Bursy (dla chłopców) w Łodzi (6 zdjęć)

– ZBIERSK

porównaj: **OSOBY – TYC** Edmund (sekr. gminy)

Wieś w powiecie kaliskim, wojew. łódzkie.

BIBLIOGRAFIA:

[1] „Z życia DOK IV i Samorządu Łódzkiego. Warszawa 1928, s. 59 (foto: parowozownia zbierskiej wąskotorowej kolei powiatowej, stacja + opis tej kolejki)

– ZDUŃSKA WOLA

Miasto w pow. sieradzkim

BIBLIOGRAFIA:

[1] BAŁCZEWSKI Marian, Pierwsze obchody rocznicy Konstytucji 3 Maja na ziemi łódzkiej [w Zgierzu].

[w:] „Kultura i biznes”, marzec–kwiecień 2008, nr 41, s. 3:

– ZELÓW

Miasto w powiecie Powstało na ziemiach odkupionych w 1802 r. od szlachcica – Józefa Świdzińskiego przez czeskie osadnicy przybyli ze Śląska – husyci i kalwini. Stworzyli tu lokalny ośrodek produkcji włókienniczej. Po 1820 r. do Zelowa zaczęła napływać ludność niemiecka, z czasem pojawili się tu też Polacy i Żydzi. W okresie międzywojennym żyli tu obok siebie wyznawcy 11 wyznań!

BIBLIOGRAFIA:

[1] PAWŁOWSKA Anna, Dialog kultur w Zelowie. Rok Dialogu Międzykulturowego (2008). Monografia Zelowa wśród 13. polskich projektów. [w:] „Polska. Dziennik Łódzki”, wyd. A, 29 I 2008, nr ... s.

23.

[2] JADWISZCZAK Jacek, [monografia m. Zelowa; ma być wydana w końcu 2008 r.]

1933

– nr 22, z 28 V, s. 3: fotokopia „adresu” hołdowniczego do prez. RP. I. Mościckiego, wykonanego z okazji Jego ponownego wyboru na prezydenta, autorstwa zelowskiego art.-malarza – Grajnera, z inicjatywy Związku Rezerwistów w Zelowie; doręczony lub osobiście Mu wręczony przez delegację miasta

– ZGIERZ

porównaj: – **MIEJSCOWOŚCI i WSIE** – Piaskowice k. Zgierza

– **OSOBY** – **BURDZIŃSKI** Zygmunt (art. malarz), **CESARZ** Jan (prob. par. św. Katarzyny, 1930-1936), **CEZAK** Jakub Stefan (dyr. Gimnazjum Handlowego), **CZERSKI** (nacz. Ochotniczej Straży Pożarnej), **DENYS** Franciszek (starosta łódzki), **LORENTZ** Zygmunt (nauczyciel), **MALINOWSKI** (inż.; nacz. OSP-Zgierz), **ŚWIERCZ** Jan (burmistrz)

Miasto w powiecie łódzkim.

W okresie II wojny światowej najpierw Zgierz, a następnie, od maja 1943 do końca okupacji w styczniu 1945 roku: Górnau.

BIBLIOGRAFIA:

[1], *Przewodnik po Zgierzu i powiecie zgierskim*. Zgierz 2004.

[2] *Zgierz. Dzieje miasta do 1988 roku*. Pod red. Ryszarda Rosina. Łódź–Zgierz 1995

[3] *Przędzalnia mechaniczna Tow. Akcyjnego Lorentza i Krusche w Zgierzu, ul. Zegrzyńska*; [w:] „Rozwój”, 4/16 I 1912, nr 87, s. 4.

[4] [Hilczer Franciszek]; zgierzanie; hasło [w:] *Czy wiesz kto to jest?* Warszawa 1938, s. 258.

[5] BŁASZCZYK Władysław, *Rodowód Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Staszica w Zgierzu (1898–2003)*. Zgierz 2003.

[6] *Życie wojska DOK IV i Samorządu łódzkiego*. Dodatek specjalny „Polski Zbrojnej”. Warszawa

VII 1928, s. 68 (trzy fotografie: ratusz i kościół św. Katarzyny, A. Paprocki, komendant Policji Państwowej w Zgierzu, budowa łaźni i basenu.

[7] 85 lat Zespołu Szkół Nr 1 im. Jakuba Stefana Cezaka w Zgierzu. Zgierz 2004.

[8] Widoki fabryk „Przemysłu Chemicznego w Polsce. S.A.” w Zgierzu. Zgierz 1921.

1927

- nr 8, z 20 II, s. 7: ruiny spalonej fabryki włókienniczej Brodacza, przy ul.
- nr 10, z 6 III, s. 1: uroczystość wręczenia sztandaru 31 pułkowi piechoty Strzelców Kaniowskich, ufundowanego przez mieszkańców powiatu łódzkiego, Zgierz, pl. (27.02.1927)
s. 2: jak wyżej; moment składania przysięgi na sztandar przez żołnierzy 31 pułku piechoty
- nr 12, z 20 III, s. 3: – grono nauczycieli zgierskich szkół powszechnych wraz z burmistrzem – Janem Świerczem na otwarciu wystawy p.t. „Książka Polska”
– stoisko księgarni A. Lacha (pl. Kilińskiego w Zgierzu) na tejże wystawie

1928

- nr 24, z 10 VI, s. 7: budynek Szkoły Powszechnej Nr 1 przy ul. Łęczyckiej
– widok od strony frontu
– widok od strony szosy łęczyckiej (dziś ul. Łęczycka)
- nr 26, z 24 VI, s. 7: prezydent R.P. Ignacy Mościcki z wizytą w Zgierzu (14.06.1928)
– przed bramą powitalną u wrót miasta
– z wizytą w zakładach chemicznych „Boruta”
- nr 27, z 3 VII, s. 1: otwarcie wystawy prac uczniów szkół zgierskich z okazji 10-lecia szkolnictwa powszechnego w Zgierzu urządzonej w Szkole Powszechnej Nr 1 przy ul. Łęczyckiej (24.06.1928)
s. 2: jak wyżej; uczestnicy otwarcia wystawy
s. 3: cd. fotoreportażu z wystawy
– msza święta w kaplicy szkolnej celebrowana przez bp M. Tomczaka
– stoisko Wytwórni i Składnicy Pomocy Naukowych i Szkolnych „Wiedza” z Łodzi
- nr 30, z 22 VII, s. 3: Szkoła Powszechna Nr 1 przy ul. Łęczyckiej w końcowym stanie budowy
- nr 41, z 7 X, s. 3: uroczystość wręczenia sztandaru 31. pułkowi piechoty Strzelców Kaniowskich; w głębi widać budynek zgierskiego ratusza

1929

- nr 22, z 2 VI, s. 6: – ćwiczenia członków zgierskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”
– jak wyżej; inne ujęcie
- nr 24, z 10 VI, s. 3: członkinie zgierskiego „Sokoła”
s. 7: ćwiczenia druhowa zgierskiego „Sokoła” przed zlotem w Poznaniu, prowadzone przez naczelnika zgierskiego „Gniazda” – Adama Jaskólskiego
- nr 29, z 21 VII, s. 3: fragmenty broni średniowiecznej wykopane na dziedzińcu jednej ze zgierskich posesji
- nr 31, z 4 VIII, s. 3: uczennice i nauczyciele Miejskiej Szkoły Doksztalczącej w Zgierzu
po rozdaniu świadectw

1930

- nr 4, z 27 I, s. 3: lek. med. Franciszek Hessner ze Zgierza; prezes zgierskiego PCK
zdjęcie portretowe
- nr 11, z 16 III, s. 6: zgierski oddział „Strzelca”
– grupa żeńska z naczelnikiem zgierskiego „Strzelca” – Adamem Jaskólskim
– zawody strzeleckie pań

- zawody strzeleckie pań; inne ujęcie
- **nr 13**, z 30 III, s. 6: fotoreportaż z kursu obrony przeciwgazowej dla członków zgierskiej Straży Ogniowej
 - grupa uczestników kursu wraz z przedstawicielami władz Zgierza i niektórych zgierskich organizacji (komendant Straży Ogniowej – Luksz, prezes zgierskiego PCK – dr Franciszek Hessner, v- ce burmistrz Zgierza – Zajączkowski, inż. Nowiński, komendanci Straży – Wieczorek i Wojciechowski)
 - grupa kursantów
 - grupa kursantów w kombinezonach przeciwgazowych
 - grupa kursantów wraz z kierownikiem kursu, prezesem zgierskiego „Strzelca” – Adamem Jasku **u** **ó** Iskim
- **nr 23**, z 1 VI, s. 3: wycieczka członków Zarządu
 - s. 5: jak wyżej: inne ujęcie
- **nr 35**, z 24 VIII, s. 7: grupa uczniów średnich szkół zgierskich – Państwowej Szkoły Handlowej i Gimnazjum w Zgierzu – na letnim obozie Przystosowania Wojskowego w Rudzie Skierniewickiej
- **nr 42**, z 12 X, s. 4: komisja kwalifikacyjna i sędziowie Wystawy Ruchomej Prób i Wzorów
 - Przemysłu Krajowego w Zgierzu
- **nr 50**, z 7 XII, s. 7: uroczystość złożenia przyrzeczenia harcerskiego przez uczennice Gimnazjum Państwowego im. S. Staszica w Zgierzu, członkinie drużyny im. Emilii Plater. Na zdj. drużynowa dr Stefania Lazarowa (nauczycielka j. francuskiego, żona dyr. Gimnazjum – Zygmunta Lazara), ks. kapelan **drużyny** Władysław Wierzbicki i Konrad Jankowski (naucz. fizyki, ps. szkolny „Kuniu”).

1931

- **nr 8**, z 22 II, s. 8: „opłatek” dla zgierskich dzieci; wśród nich komendant Policji Państwowej w Zgierzu – komisarz A..... Paprocki
- **nr 13**, z 29 III, s. 5: uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej ku czci marsz. J. Piłsudskiego w Szkole Powszechnej Nr 1, przy ul. Łęczyckiej (w dniu imienin Marszałka – 22.03.1931); na zdj. szkolne poczty sztandarowe na tle tablicy
- **nr 18**, z 3 V, s. 1: inauguracja sezonu kolarskiego w Łodzi i województwie łódzkim (**26.04.1931**); uczestnicy otwarcia na stopniach kościoła św. Katarzyny
- **nr 43**, z 25 X, s. 3: zabawa dobroczynna na rzecz dożywiania dzieci bezrobotnych rodziców, urządzona staraniem Komitetu Rodzicielskiego Szk. Powszechnej nr 1 im. A. Pawińskiego przy ul. Łęczyckiej w sali gimnastycznej Szkoły; widok ogólny sali podczas zabawy
- **nr 47**, z 22 XI, s. 4: jak wyżej; realizacja celu zabawy: widok ogólny sali gimnastycznej Szkoły w której ustawiono stoły dla dożywianych dzieci; akcja zrealizowana pod kierunkiem widocznych na zdjęciu – Hirowskiego – kierownika Szkoły oraz St..... Gibkowej, J..... Kryrewiczowej, St..... Kramarzowej

1932

- **nr 2**, z 10 I, s. 3: „choinka” dla dzieci członków koła zgierskiego Stowarzyszenia Rodziny
 - Policyjnej; na zdjęciu również Zarząd Koła z jego przewodniczącą M..... Paprocką
- **nr 20**, z 15 V, s. 1: fotoreportaż z kursu instruktorskiego III kat. obrony przeciwlotniczej,
 - zorganizowanego przez zgierską Ligę Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwichemicznej

- uczestnicy, kierownictwo i wykładowcy kursu
- grupa uczestników kursu przy wózku obrony przeciwchemicznej
- zajęcia na kursie
- zajęcia na kursie
- s. 2: jak wyżej; uroczystość zakończenia kursu z udziałem prezesa powiatowego komitetu LOPP – oraz starosty powiatu łódzkiego – Aleksego Rzewskiego
- nr 37, z 11 IX: obchody „Tygodnia Propagandy Śląska” zorganizowanego przez Zarząd grupy zgierskiej „Legionu Śląskiego” (**3.09.1932b**)
 - s. 2: defilada oddz. żeńskiego „Przysposobienia Wojskowego” lub oddz. żeńskiego „Legionu”; zdjęcie wykonane na ul. Długiej na wysokości nr 13 i 15, które stoją do dziś
 - s. 3: członkowie grupy śląskiej „Legionu” oraz komitetu organizacyjnego
 - „Tygodnia” w mundurach organizacyjnych; w centrum, z wąsami” prezes oddz. zgierskiego „Legionu” – Jan Stasiak
 - defilada oddz. kawalerskiego grupy zgierskiej „Legionu”
 - członkowie komitetu organizacyjnego „Tygodnia” w kolumnie defiladowej

1933

- nr 2, z 8 I, s. 1: okolicznościowe *plateau* fotograficzne (autorstwa K. Rabiegi ze Zgierza)
 - na pamiątkę 25-lecia jubileuszu Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” w Zgierzu (1907–1932); zawiera również zdjęcia członków i Zarządu Towarzystwa z 1907 r.
- nr 14, z 2 IV, s. 2: prezes Koła „Zgierz” Polskiej Organizacji Wojskowej w gronie uczestników Zjazdu prezesów kół POW okręgu łódzkiego (**Łódź, 26.03.1933**)
- nr 15, z 9 IV, s. 1: burmistrz Zgierza – Jan Świercz na uroczystości pożegnania starosty
 - powiatu łódzkiego – Aleksego Rzewskiego odchodzącego z tego stanowiska (sala Tow. Kredytowego m. Łodzi, **ok. 2.04.1933**)
- nr 22, z 28 V, s. 7: oddział Związku Rezerwistów w Zgierzu po ćwiczeniach polowych; zdjęcie wykonane w; na zdjęciu m.in. prezes zgierskiego Koła – Jan Stasiak
- nr 23, z 4 VI, s. 1: uroczystość oddania hołdu mjr W. Łukasińskiemu pod jego pomnikiem w Piaskowicach k. Zgierza, zorganizowana przez Koło Przyjaciół IV baonu
 - 128 Miejskiego Pułku Piechoty Przysposobienia Wojskowego z Łodzi, z okazji „Święta Sportu i Pieśni” w Zgierzu (**28.05.1933**)
 - s. 1: uczestnicy uroczystości pod pomnikiem
 - s. 3: – grupa uczestników uroczystości
 - mieszkańcy Zgierza biorący udział w uroczystości
- nr 24, z 11 VI, s. 3: widok ogólny galerii sali gimnastycznej Szk. Powszechnej Nr 1, udekorowanej na turniej śpiewaczy szkół powszechnych powiatu łódzkiego (**VI 1933**)
- nr 28, z 9 VII, s. 3: fotoreportaż z zawodów marszowych szlakiem marszu Legionów z Piotrkowa [Tryb.] do Łodzi w 1914 r. (**6.08.1933**)
 - zespół powiatu zgierskiego koła Związku Strzeleckiego w Zgierzu przybywający na metę; zdobywca III miejsca w swojej kategorii
- nr 29, z 16 VII, s. 1: członkowie chóru Stow. Śpiewaczego „Lutnia” w Zgierzu wraz ze swoim dyrygentem Millerem na uroczystości poświęcenia nowego
 - kościółka w Grotnikach (**9.07.1933**); zdjęcie wykonane na tle kolumnady głównego wejścia do dworku Jungowskich – fundatorów kościoła

1934

- nr 9, z 4 III, s. 2: uczestnicy walnego zgromadzenia koła Rodziny Radiowej w Zgierzu
- nr 13, z 31 III, s. 2: orkiestra Szkoły Powszechnej nr ... im. Pawińskiego w Zgierzu

- „in corpore”; w centrum kierownik Szkoły – Mierowski
– nr 15, z 15 IV, s. 3: przedstawienie „Odprawy posłów greckich” Jana Kochanowskiego
przygotowane wspólnie przez uczniów zgierskich szkół:
Państwowego

Gimnazjum nr ... im. S. Staszica, Państwowego Seminarium
Nauczycielskiego im. S. Żeromskiego oraz Państwowej Szkoły
Handlowej

- jedna ze scen przedstawienia
- jedna ze scen przedstawienia

- nr 19, z 13 V, s. 6: 10-letni Leon Dworzak, uczeń Szkoły Powszechnej Nr 1 w Zgierzu,
który zdobył I miejsce w konkursie modeli latających
zorganizowanym

przez Aeroklub Łódzki; jego model przeleciał 42 metry

- **zdjęcie portretowe** z modelem w mundurku szkolnym

- nr 35, z 2 IX, s. 4: delegacja oddz. zgierskiego Chrześcijańskiego Związku Dozorców
Domowych Zjednoczenia Zawodowego „Praca Polska” w gronie
uczestników 15-lecia działalności oddziału łódzkiego Związku
(27.08.1934)

1935

- nr 13, z 31 III, s. 2: obchody imienin J. Piłsudskiego w Zgierzu (19.03.1935)
– dekoracja i nocna iluminacja budynku Magistratu m. Zgierza z
okazji imienin J. Piłsudskiego
– obelisk (okazjonalny !) wystawiony przez władze Zgierza na
placu
marsz. J. Piłsudskiego (przed Magistratem)
- nr 23, z 9 VI, s. 3: uroczystość żałobna ku czci zmarłego marsz. J. Piłsudskiego na
Starym Rynku, na którym ustawiono na zaimprovizowanym
pomniku
statuę Marszałka dłuta łódzkiego rzeźbiarza Zygmunta
Kowalewskiego (V 1935)
- nr 40, z 6 X, s. 2: grusza w ogrodzie mieszkańca Zgierza (ul. Przejazd), która
ponownie
zakwitła (2 zdjęcia)
- nr 48, z 1 XII, s. 4: „obiad koleżeński” z okazji jubileuszu 60-lecia Straży Pożarnej w
Zgierzu z udziałem m.in. v-ce starosty łódzkiego – Franciszka
Denysa oraz prezydenta Zgierza – Jana Świercza (17.11.1935)
- nr 50, z 15 XII, s. 3: uroczystość poświęcenia nowego sztandaru zgierskiego POW,
z
udziałem wojewody łódzkiego – Aleksandra Hauke-Nowaka
(8.12.1935)
– uczestnicy uroczystości w sali
– rynek staromiejski; wojewoda łódzki na z trybuny honorowej
przyjmuje defiladę zgierskich peowiaków

= basen

Adres: Zgierz, ul. Łęczycka 24.

Otwarty 1929 roku.

BIBLIOGRAFIA:

[1] „ŻYCIE wojska DOK IV i Samorządu łódzkiego.” Dodatek specjalny „Polski Zbrojnej”. Warszawa
VII

1928, s. 68 (m.in. zdjęcie z budowy łaźni i basenu).

1929

- nr 6, z 10 II, s. 3: fotoreportaż z okazji uroczystości otwarcia zakładu kąpielowego
(basenu) przy ul. Łęczyckiej 24
– frontonu budynku Zakładu
– widok ogólny basenu

1930

– nr 14, z 6 IV, s. 7: zawody pływackie uczniów szkół średnich z Łodzi, Pabianic i Zgierza

na pływalni zgierskiej

1931

– nr 13, z 29 III, s. 8: grupa pływaków z Harcerskiego Klubu Sportowego „Victoria” w Zgierzu wraz z trenerem na zgierskiej pływalni

– nr 14, z 4 IV: zawody pływackie łódzkich szkół średnich na basenie zgierskim o puchar przechodni właściciela i dyrektora Gimnazjum w Łodzi – Aleksiego Zimowskiego

s. 1: uczestnicy i zaproszeni goście „*in corpore*”

s. 3: drużyny „*in corpore*” po rozdaniu nagród

– nr 13, z 29 III, s. 8: grupa pływaków z Harcerskiego Klubu Sportowego „Victoria” w

Zgierzu wraz z trenerem na zgierskiej pływalni

– nr 14, z 4 IV: zawody pływackie łódzkich szkół średnich na zgierskiej pływalni o puchar przechodni dyrektora Prywatnego Gimnazjum Aleksiego Zimowskiego w Łodzi

s. 1: uczestnicy i zaproszeni goście

s. 3: drużyny „*in corpore*” po rozdaniu nagród

1931

– nr 10, z 11 III, s. 6: grupa czołowych łódzkich pływaków (Elsner, Günter, Szwankowski, Majchrowski) podczas treningu na zgierskim basenie

– ZŁAKÓW KOŚCIELNY

– ZUZINCEW

Wieś w pow. gostyńskim

1930

– nr 41, z 5 X, s. 4: zdjęcie z obozu letniego łódzkich harcerzy w Zuzincowie k. Gostynina

– ŻAKOWICE

Wieś w powiecie

– ŻARKI

Wieś k. Myszkowa, w powiecie W latach 18.... – 18.... Karol Scheibler pomieścił tu fabrykę

6. MIEJSKIE POGOTOWIE RATUNKOWE w Łodzi

patrz: POGOTOWIE RATUNKOWE w Łodzi

7. MISJE

– Misja handlowa ZSRR w Łodzi

porównaj: OSOBY – SZARINOW (prac. Misji)

8. MNIEJSZOŚCI NARODOWE, w Łodzi

– rosyjska

BIBLIOGRAFIA:

[1] WIERNICKA Violetta, *Prawosławni w Łodzi*. Łódź 2016.

- niemiecka

porównaj: **OSOBY** – **RODE** Leopold

We wrześniu 1939 r. na ok. 680.000 mieszkańców Łodzi, ok. 60.000 (8,8%) stanowili Niemcy. W styczniu 1940 r. ludność miasta wzrosła do 718.935, w tym 106.219 (14,8 %) Niemców. W XII 1944 r. ludność Litzmannstadt'u liczyła 488.284 mieszkańców, w tym 139.083 (28,5%).

BIBLIOGRAFIA:

- [1] „Kronika miasta Łodzi”, 2005, nr 3 (numer poświęcony stosunkom polsko–niemieckim w Łodzi na przestrzeni jej dziejów)
- [2] *Niemcy łódzcy. Die Lodzer Deutschen*. Pod red. Andrzeja Machejka. Łódź 2005
- [3] *W nienawiści do swastyki. Najazd socjalistów [z PPS] na lokal narodowych socjalistów. Klasowcy zdemolowali siedzibę swastyki w Aleksandrowie*; [w:] „Kurier Łódzki”, 13 III 1935, nr 70, s. 4.
- [4] WINSON Chu, *The German Minority in Interwar Poland*; Wyd. Cambridge University Press. New York 2012.

1934

– nr 35, z 2 IX: fotoreportaż z wyścigu kolarskiego na trasie Berlin – Warszawa, z zakończeniem etapu w Łodzi

s. 1: –

–

–

–

s. 2: –

–

–

–

s. 3: drużyna niemiecka na starcie do ostatniego etapu tego wyścigu,

z

Łodzi do Warszawy; zdjęcie wykonane na torze kolarskim w Helenowie

- żydowska

porównaj: **OSOBY** – **BARCIŃSKI** Marcei, **BERMAN** , **LINDENFELDÓWNA** Pelagia, **SZAROGRODER** Ludwik

- czeska

- francuska

9. „MONOPOL”, Łódź, ul. Rokicińska

patrz: – **FABRYKI** – przemysłu spożywczego – Państwowa Wytwórnia Wódek

10. „MONOPOL TYTONIOWY”

patrz: **FABRYKI** – przemysłu spożywczego – Państwowa Fabryka Wyrobów Tytoniowych

11. MOSKULE, wieś

patrz: **ŁÓDŹ** – dzielnice i rejony miasta

12. MOTOCYKLE (typy, oznakowanie) w „ŁWI”

BIBLIOGRAIA:

- [1] „Sokół 600 i 1000”. Warszawa 1999 [opis budowy, obsługa, wskazówki eksploatacyjne i katalog części zamiennych (bazowane na materiałach archiwalnych) motocykli „Sokół 600” i „Sokół 1000” produkowanych przez Państwowe Zakłady Inżynierii w Warszawie]

13. MUZEA w ŁODZI

- Archeologiczne

- Miejskie Muzeum Etnograficzne

porównaj: **OSOBY – MANUGIEWICZ Jan (kier.)**

Adres: ul. Piotrkowska 91 (do XII 1935), Piotrkowska 104 (XII 1935 – IX 1939)

Powstało w końcu lat 20. XX wieku. Oficjalne otwarcie nastąpiło **jesienią** 1931 roku. Posiadało dwa działy: etnograficzny i archeologiczny, każdy w osobnej sali. Pierwszym i jedynym kierownikiem do wybuchu II wojny światowej był Jan Manugiewicz [1].

Zapoczątkowaniem działalności konserwatorskiej i naukowej Muzeum była ekspedycja archeologiczna przeprowadzona w lipcu 1931 pod kierunkiem prof. Wł. Antoniewicza, kierownika Muzeum im. E. Majewskiego w Warszawie na stanowiska w Sierpowie, Błoniach i Żabokręki oraz w Tumie k. Łęczycy [3].

W dniu 24 listopada 1935 otwarte w nowej siedzibie przy ul. Piotrkowskiej 104 (w budynku **frontowym** na **..?..** piętrze; pałac J. Heinzla).

W dziale etnograficznym obok eksponatów pochodzących z terenu Polski do wybuchu II wojny udało się zgromadzić ponad 1300 eksponatów z obszaru Afryki i Ameryki Południowej sprzed czasów europejskiej ekspansji (Liberia, Gwinea Zach., Górny Sudan, Peru i Meksyk). Były to dary od polskich podróżników i badaczy tamtych terenów, członków Ligi Morskiej i Kolonialnej.

Już na początku koniec okupacji niemieckiej w Łodzi, w dniu 18 września 1940 r., cała kolekcja etnograficzna została zapakowana do 12 skrzyń i wywieziona do Lipska. W 1942 r. eksponaty pozaeuropejskie zostały sprzedane do czterech niemieckich muzeów. W 2011 r., na sympozjum w Hanowerze poświęconego grabieży dzieł sztuki przez nazistów, Beate Hermann z Instytutu Etnograficznego Uniwersytetu. im. G. Augusta w Getyndze wskazała na polskie pochodzenie części tamtejszej kolekcji etnograficznej. W czerwcu 2016 r. powróciły one – w ilości 337 sztuk – do Łodzi, do zbiorów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego [4].

BIBLIOGRAFIA:

- [1] „Giewont”, 1928, nr 3, s. 119 (siedziba – ul. Piotrkowska 91 – Muzeum ok. 1927)
[2] [okoliczności powstania Muzeum]; [w:] „Łódź w Ilustracji”, 31 V 1931, nr 22, s. 4–5.
[3] [okoliczności powstania Muzeum]; [w:] „Łódź w Ilustracji”, 22 XI 1931, nr 47, s. 2.
[4] KACZYŃSKI Łukasz, *Wróciło 337 skradzionych zabytków* [z Muzeum Etnograficznego w Łodzi]; [w:] „Polska. Dziennik Łódzki”, 15 VI 2016, nr 138, s. 13.

1931

- **nr 22**, z 31 V, ss. 4-5: fotoreportaż z ekspozycji stałej Muzeum (przy ul. Piotrkowskiej 91)
– stroje Tunguzów i buddyjskiego lamy z depozytu prof. Przecława Smolika
– modele polskich chałup wiejskich
– stroje wiejskie z ziem z okolic Łodzi (sieradzkie, łęczyckie i łowickie)
– kolekcja dawnych narzędzi rolniczych i gospodarskich
– **nr 24**, z 14 VI, s. 8: c.d. fotoreportażu o zbiorach Muzeum
– rzeźby wiejskich „świętków”
– skrzynia odzieżowa łowicka

1935

- **nr 48**, z 1 XII, s. 1: uroczystość otwarcia nowej siedziby Muzeum przy ul. Piotrkowskiej 104 (**24.11.1935**)

- Miejskie Muzeum Historii i Sztuki im. Juliana i Kazimierza Bartoszewiczów

porównaj: **OSOBY – [FEUERRING Maksymilian (malarz)], [MINICH Marian (dyr. w l. 1935-1939 i 1945-1965)], [SMOLIK Przecław (radny miejski, historyk sztuki)]**

Adres: Zielona 8a (1 IV 1911–1913), Piotrkowska 91 (1913–1930), plac Wolności 1 (dawny Ratusz; 13 IV 1930–1939), S. Więckowskiego ... (od 13 IV 1947).

Zacznem muzeum miejskiego w Łodzi stała się ekspozycja otwarta w dniu 1 kwietnia 1911 r. w wynajętym lokalu przy ówczesnej ul. Zielonej 8a (**do sprawdzenia, bo od lat 80. XIX w. stała tam synagoga !?**) przez inicjatora, czyli Towarzystwo Muzeum Nauki i Sztuki w Łodzi.

W związku z powiększeniem się zbiorów, w 1913 r. ekspozycję przeniesiono do lokalu przy ul. Piotrkowskiej 91. Muzeum posiadało działy: historyczny, przyrodniczy i antyalkoholowy (!?). Podczas I wojny światowej zamknięte.

Z dniem 1 września 1923 r. zbiory przejęte przez miasto. Istotną rolę w rozwoju Muzeum odegrał Przeclaw Smolik, który przyczynił się też (w 1928 r.) do przekazania Łodzi zbiorów krakowian Juliana i Kazimierza Bartoszewiczów (pierwotnie kolekcja miała trafić do Miejskiej B-ki Publicznej) i z tego powodu muzeum zmieniło nazwę na Muzeum Historii i Sztuki im. J. i K. Bartoszewiczów w Łodzi; współpracował też z Władysławem Strzeмиńskim i jego żoną – Katarzyna Kobro nad koncepcją przyszłego Muzeum Sztuki Współczesnej w Łodzi i których namówił do osiedlenia się w Łodzi; dzięki jego staraniom W. Strzeмиński otrzymał Nagrodę m. Łodzi

W dniu 15 lutego 1931 r. miała miejsce pierwsza publiczna prezentacja Kolekcji Sztuki Nowoczesnej skompletowanej przez W. Strzeмиńskiego i grupę „a.r.” („artyści rewolucyjni”).

Kolejną siedzibą Muzeum miała być, **przejęta za długi względem miasta**, rezydencja Heinzel'ów w parku julianowskim, ale w sierpniu 1939 r. pałac został przejęty na doraźną siedzibę dowództwa Armii „Łódź” (gen. Rómmel). Z tego powodu, rankiem 5 września, pałac został zbombardowany w wyniku czego został poważnie uszkodzony i w 1940 r. całkowicie rozebrany.

Po II wojnie światowej proces tworzenia muzeum miejskiego przebiegał stopniowo. Najpierw pospołu funkcję tę nieoficjalnie spełniały Muzeum Włókiennictwa i Muzeum Historii Ruchu Rewolucyjnego (od 199... r. Muzeum Tradycji Niepodległościowych). W pełnym tego słowa znaczeniu miejskie muzeum p.n. Muzeum Historii Miasta Łodzi (od 2012 r. Muzeum Miasta Łodzi) powstało w 197... r. z siedzibą w pałacu Poznańskiego przy ul. Ogrodowej 15.

Łódzka kolekcja sztuki nowoczesnej jest najstarszą eksponowaną w sposób ciągły na świecie, natomiast pod względem znaczenia łódzkie Muzeum jest trzecim lub czwartym, w zależności od definicji „sztuki nowoczesnej lub awangardowej”, na świecie.

Obraz Henryka Rodakowskiego p.t. „Matka” został decyzją Rady Miejskiej m. Łodzi zakupiony do zbiorów Miejskiego Muzeum Historii i Sztuki w październiku 1937 r. za 20.000 zł. Podczas II wojny światowej został wywieziony w Łodzi, odnaleziony na terytorium zajęтым przez Rosjan i zwrócony Polsce [1].

BIBLIOGRAFIA:

[1] VRH, „Dzieje „Matki”. Obraz Rodakowskiego wróci do Łodzi; [w:] „Głos Robotniczy”, wyd. A, 15–15 I 1956, nr 12, s. 1.

[2] Muzeum Sztuki w Łodzi. Monografia. Tom I i II. Łódź 2015.

– Muzeum Pamiątek po Józefie Piłsudskim

Adres: ul. Wschodnia

– Muzeum Przyrodnicze

Adres: park. im. H. Sienkiewicza przy ul. H. Sienkiewicza.

– Muzeum Sztuki

patrz: **MUZEUM** – Muzeum Historii i Sztuki im. Bartoszewiczów, pl. Wolności 1 (d. Ratusz)

14. MYŚLIWSTWO

patrz: **ŁOWIECTWO**

c.d. w przygotowaniu